

SUDAT

Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkls

**LAUKU SAIMNIECĪBAS
DARBA EKONOMISKĀS ANALĪZES REZULTĀTI**

2014

**AGRICULTURAL HOLDINGS
RESULTS OF ECONOMIC ANALYSIS**

Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts
Latvian State Institute of Agrarian Economics

Rīga 2015

Sastādītāji: V. Bratka,
R. Filmanoviča,
L. Dambiņa,
I. Muceniece
I. Veinberga - Grāvleja

© Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts
Struktoru ielā 14, Rīgā, LV-1039
tel. 67552786
E-mail: sudat@lvaei.lv
<http://sudat.lv>

SATURS

Attēlu saraksts	6
Tabulu saraksts	8
Tekstā lietotie saīsinājumi un abreviatūras.....	9
Ievads.....	10
I nodaļa. SUDAT saimniecību 2014. gada darbības rezultātu analīze	11
1. SUDAT izlases kopa	11
2. Saimniecību lauksaimniecībā izmantojamā zeme un ekonomiskais lielums	12
3. Lauksaimniecības zemes izlietojums	13
4. Mājlopu audzēšana saimniecībās	15
5. Ražība.....	16
6. Pārdošanas cenas.....	17
7. Saimniecību pamatdarbības ieņēmumu struktūra.....	20
7.1. <i>Produkcijas izlietojums</i>	23
7.2. <i>Saimniecību saņemtais atbalsts</i>	25
7.3. <i>Valsts atbalsta nozīme saimniecību ienākumu veidošanā</i>	27
8. Saimniecību neto pievienotā vērtība	29
9. Saimniecību maksātspēja	33
10. Saimniecību ieguldījumi	34
II nodaļa. Baltijas valstu lauku saimniecību darbības rādītāju salīdzinošā analīze	39
1. Ražība.....	39
2. Produkcijas izlaides un izmaksu attiecība	42
3. Produkcijas izlaide uz ražošanas vienību	43
4. Specifiskās izmaksas uz ražošanas vienību.....	45
5. Nomas maksa un nomātās LIZ īpatsvars kopējā LIZ	47
6. Algotā un nealgotā darbaspēka ieguldījums.....	48
7. Algotā darbaspēka izmaksas	49
8. Saistību un pašu kapitāla attiecība.....	50
9. Neto pievienotā vērtība	51
10. Saimniecību ieguldījumi	53
Kopsavilkums	55
Izmantotā literatūra un avoti.....	60

ATTĒLU SARAKSTS

I nodaļa

3.1. att. Saimniecību LIZ struktūra 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), ha, %	14
3.2. att. Graudaugu struktūra 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), %.....	14
4.1. att. Vidējais mājlopu skaits 2009–2014. gadā	16
6.1. att. Vidējās augkopības produkcijas un piena pārdošanas cenas 2009.-2014. gadā, EUR par tonnu	18
6.2. att. Vidējās gaļas pārdošanas cenas 2009.-2014. gadā, EUR par dzīvsvāra tonnu	18
7.1. att. Ieņēmumu struktūra 2009.-2014. gadā, EUR un %.....	21
7.2. att. Ieņēmumu struktūra 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), EUR un %.....	22
7.3. att. Pamatdarbības ieņēmumu struktūra 2014. gadā pēc specializācijas virziena, EUR un %.....	23
7.4. att. Produkcijas izlietojuma struktūra saimniecībās 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), %.....	24
7.5. att. Produkcijas izlietojuma struktūra saimniecībās 2014. gadā pēc specializācijas virziena, %.....	24
7.6. att. ES un valsts tiešo maksājumu struktūra saimniecībās 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), EUR un %.....	25
7.7. att. ES un valsts tiešo maksājumu struktūra saimniecībās 2014. gadā pēc specializācijas virziena, EUR un %.....	26
7.8. att. Saimniecību ienākumu veidošanās ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro) 2014. gadā, EUR uz ekonomisko lielumu '000 eiro	28
7.9. att. Saimniecību ienākumu veidošanās 2014. gadā pēc specializācijas virziena, EUR uz ekonomisko lielumu '000 eiro	29
8.1. att. Neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), EUR un %.....	30
8.2. att. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro) 2009.-2014. gadā, EUR.....	31
8.3. att. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību 2014. gadā pēc specializācijas virziena, EUR un %.....	32
8.4. att. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību, atbilstoši specializācijas virzieniem 2009.-2014. gadā, EUR	33
10.1. att. Saimniecību ieguldījumi un pašu finansēšanas līdzekļi 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās uz ekonomiskā lieluma vienību ('000 eiro), EUR	36
10.2. att. Saimniecību ieguldījumi un pašu finansēšanas līdzekļi 2014. gadā pēc specializācijas virziena uz ekonomiskā lieluma vienību ('000 eiro), EUR	37

II nodaļa

1.1. att. Kviešu ražība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, tonnas no ha....	39
1.2. att. Rudzu ražība Baltijas valstu saimniecībās 2009.– 2014. gadā, tonnas no ha....	40
1.3. att. Miežu ražība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, tonnas no ha.....	40
1.4. att. Auzu ražība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, tonnas no ha.....	41
1.5. att. Kartupeļu ražība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, tonnas no ha.....	41
1.6. att. Piena izslaukums Baltijas valstu saimniecībās 2009.-2014. gadā, kg no govīm .	42

2.1. att. Produkcijas izlaides un izmaksu attiecība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā.....	43
3.1. att. Augkopības izlaide Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, EURO uz 1 ha LIZ	44
3.2. att. Lopkopības izlaide Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, EURO uz 1 nosacīto mājlopu vienību.....	45
4.1. att. Specifiskās augkopības izmaksas Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, EURO uz 1 ha LIZ	46
4.2. att. Specifiskās lopkopības izmaksas Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, EURO uz 1 nosacīto mājlopu vienību	47
5.1. att. Nomas maksa (EURO par ha) un nomātās LIZ īpatsvars kopējā LIZ Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā	48
6.1. att. Algotā un nealgotā darbaspēka ieguldījums Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā (darbaspēka vienības).....	49
7.1. att. Algotā darbaspēka izmaksas Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, EURO par stundu	50
8.1. att. Saistību un pašu kapitāla attiecība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā.....	51
9.1. att. Neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, EURO.....	52
9.2. att. Ražošanas neto pievienotā vērtība un ražošanas subsīdijas uz darbaspēka vienību Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, EURO.....	53
10.1. att. Baltijas valstu saimniecību bruto ieguldījumi un ieguldījumu subsīdijas 2009.–2014. gadā, EURO.....	54

TABULU SARAKSTS

I nodaļa

1.1. tabula. SUDAT 2014. gada izlases saimniecību sadalījums atbilstoši specializācijas virzieniem un ekonomiskā lieluma grupām, skaits	11
1.2. tabula. SUDAT 2014. gada izlases saimniecību pārstāvniecība atbilstoši specializācijas virzieniem un ekonomiskā lieluma grupām, %	12
2.1. tabula. SUDAT saimniecību ekonomiskais un fiziskais lielums ekonomiskā lieluma grupās 2014. gadā	12
2.2. tabula. SUDAT saimniecību ekonomiskais un fiziskais lielums ekonomiskā lieluma grupās 2013. gadā	13
4.1. tabula. Mājlopu skaits ekonomiskā lieluma grupās 2014. gadā	15
5.1. tabula. Augkopības kultūru vidējā ražība (tonnas no ha) un piena izslaukums (tonnas no govīm) 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās	17
6.1. tabula. Vidējās pārdošanas cenas 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās, EUR par tonnu	19
6.2. tabula. Mājlopu vidējās cenas 2014. gadā, EUR par 1 mājlopu	20
9.1. tabula. Saistību īpatsvars bilanci un likviditātes koeficienti ekonomiskā lieluma grupās	33
9.2. tabula. Saistību īpatsvars bilanci un likviditātes koeficienti, atbilstoši specializācijas virzieniem	34
10.1. tabula. Saimniecību ieguldījumi un nolietojums 2009.-2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās, EUR	35
10.2. tabula. Saimniecību ieguldījumi un nolietojums 2009.-2014. gadā pēc specializācijas virziena, EUR	37

TEKSTĀ LIETOTIE SAĪSINĀJUMI UN ABREVIATŪRAS

CSP	LR Centrālā statistikas pārvalde
ES	Eiropas Savienība
EUR	Eiropas Savienības naudas vienība eiro
EUROSTAT	Eiropas Savienības Statistikas birojs
FADN	ES lauku saimniecību uzskaites datu tīkls (Farm Accountancy Data Network - angļu val.)
FSS	Saimniecību struktūraptauja (Farm Structural Survey - angļu val.)
KSI	Kopējā standarta izlaide
LDV	Lauksaimniecības darba vienība - viens cilvēkgads (1840 stundas)
LEK	Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins
LLV	Nosacīta mājlopu vienība
LIZ	Lauksaimniecībā izmantojamā zeme
LLKC	Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs
LR	Latvijas Republika
Ls	Latvijas lats
LVAEI	Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts
MLA	Mazāk labvēlīgie apvidi
NUTS	Statistikas teritoriālo vienību nomenklatūra (Nomenclature of territorial units for statistics – angļu val.)
NPV	Neto pievienotā vērtība
SI	Standarta izlaide
SUDAT	Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkls
ZM	LR Zemkopības ministrija
VPM	Vienotais platībmaksājums

Ievads

Cienījamais lasītāj, klajā nāk kārtējais SUDAT izdevums *Latvijas lauku saimniecības. Darba ekonomiskās analīzes rezultāti 2014.* Tajā ir apkopota un analizēta Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīklā SUDAT uzkrātā informācija. Ar to var iepazīties tikai internetā <http://sudat.lv>.

Latvija ir Eiropas Savienības dalībvalsts, kas ne tikai ļauj lauksaimniekiem pretendēt uz ES atbalsta maksājumiem, izmantot struktūrfondus, bet arī izmantot ES vienotās un harmonizētās saimniecību ekonomiskās informācijas sistēmas FADN priekšrocības un iespējas - SUDAT ir FADN komponente. FADN darbojas visās dalībvalstīs - tā izveidošanu un pamatprincipus nosaka speciāli šim nolūkam izstrādāts ES normatīvo aktu kopums. Katru gadu apkopotā informācija tiek nosūtīta Eiropas Komisijai. FADN - lauksaimnieku ienākumu līmeņa un īstenotās kopējās lauksaimniecības politikas novērtēšanas instrumenta nozīme pieaug ik gadu – tikai balstoties uz objektīvu informāciju, var pamatot Latvijas pozīciju vienotajā Eiropas ekonomiskajā telpā.

Kāds bijis Latvijas lauksaimniekiem 2014. gads, kādi ir darbības rezultāti, kas to ietekmējis – ar to iepazīstināsim šajā izdevumā. Par 2014. gadu ir apkopoti un analizēti 1000 saimniecību dati, kas vākti speciāli SUDAT vajadzībām pēc vienotas metodikas un nodrošina to savstarpēju salīdzināmību.

Publikācijā ir divas daļas:

- informatīvās bāzes raksturojums un SUDAT saimniecību darbības rezultātu analīze,
- Baltijas valstu saimniecību darbības rezultātu salīdzinājums 6 gadu periodā,

Pamattabulas, kurās apkopoti saimniecību darba ekonomiskie rezultāti 2014. gadā, ir pieejamas atsevišķā EXCEL failā. SUDAT saimniecību darbības rezultāti, grupējot pēc specializācijas un ekonomiskā lieluma, ir apkopoti 7 pamattabulās EXCEL formātā. Šis apkopojums veikts, ejot no vispārīgā (vidējiem rezultātiem valstī kopumā 1. tabula) uz konkrēto - specializācijas virzieniem (2. līdz 7. tabula), turklāt katra grupējuma ietvaros rezultāti ir apkopoti pa ekonomiskā lieluma grupām. Pamattabulās rezultāti ir parādīti līdz tādai detalizācijas pakāpei, cik atļauj konfidencialitātes prasības: ja kādā grupā saimniecību skaits ir nepietiekams, dati par šo grupu netiek publicēti, tāpēc saimniecību skaits, summējot atsevišķi pa ekonomiskā lieluma grupām, var būt mazāks par kopējo saimniecību skaitu atbilstošajā specializācijas virzienā. Ņemot vērā, ka nav iespējams nodrošināt atbilstošu pārstāvniecību, rezultāti pa reģioniem netiek publicēti.

Tā kā SUDAT metodika nemainās katru gadu, tā ir izdalīta atsevišķā publikācijā *Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkla metodika* un pieejama interneta vietnē <http://sudat.lv>.

Darba autori pateicas lauksaimniecības produkcijas ražotājiem - lauku saimniecībām un uzņēmumiem - par atsaucību un sapratni mūsu kopējā uzdevuma - objektīvas informācijas iegūšanā par norisēm un procesiem Latvijas lauksaimniecībā; Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centram un tā reģionālajām nodaļām, Lauku atbalsta dienestam, Zemkopības ministrijai un Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldei par sadarbību.

I nodaļa. SUDAT saimniecību 2014. gada darbības rezultātu analīze

1. SUDAT izlases kopa

Lai SUDAT apkopotie dati objektīvi raksturotu Latvijas lauksaimnieciskās produkcijas ražotājus un to darbības rezultātus, ir izveidota reprezentatīva izlases kopa. Par 2014. gadu ir apkopoti 1000 saimniecību dati, atbilstoši Ministru Kabineta noteikumos Nr.1348 „Lauku saimniecību uzskaites datu tīkla izveidošanas, uzturēšanas un darbības kārtība” noteiktajam skaitam – izlases kopā ietvert ne mazāk kā 1000 saimniecību.

Pēc lauku saimniecību struktūras apsekojuma rezultātiem 2013. gadā Latvijā bija 81,8 tūkstoši ekonomiski aktīvu lauku saimniecību, turklāt 24 042 lauksaimniecības produkcijas ražotāju virs noteiktā SUDAT ekonomiskā lieluma sliekšņa 4 000 eiro.

2014. gada SUDAT izlases kopas 1000 lauksaimniecības produkcijas ražotāju sadalījums specializācijas virzienos un ekonomiskā lieluma grupās ir dots 1.1. tabulā, savukārt 1.2. tabulā parāda saimniecību pārstāvniecību izlases kopā, atbilstoši 2013. gada lauku saimniecību struktūras apsekojuma datiem.

Izlāsē saimniecības netiek iekļautas proporcionāli to skaitam katrā grupā - lielākajām saimniecībām varbūtība iekļūt izlāsē ir lielāka. Izmantojot 2013. gada lauku saimniecību struktūras apsekojuma datus, katrai izlases kopas saimniecībai tiek noteikts svars - saimniecību skaits, ko tā pārstāv, un saimniecību grupu rezultāti ir aprēķināti kā vidējie svērtie rādītāji. Novērtējot SUDAT saimniecību pārstāvniecību attiecībā pret lauku saimniecību struktūras apsekojuma datiem, varam secināt, ka SUDAT izlases kopa ir reprezentatīva, un iegūtos rezultātus varam uzskatīt par atbilstošiem vidējai Latvijas saimniecībai virs noteiktā ekonomiskā lieluma sliekšņa (*Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkla metodika* 1.3. nodaļa).

1.1. tabula. SUDAT 2014. gada izlases saimniecību sadalījums atbilstoši specializācijas virzieniem un ekonomiskā lieluma grupām, skaits

Lieluma grupa ‘000 eiro Reģioni	4 - 15	15 – 25	25 - 50	50 - 100	100 - 500	> 500	Kopā
Laukkopība	27	27	66	72	136	15	343
Dārzenkopība	2	3	2	2	3	0	12
Ilggadīgo kultūru audzēšana	6	3	2	2	0	0	13
Piena lopkopība	44	42	86	86	85	15	358
Ganību mājlopu audzēšana	30	20	12	7	5	0	74
Cūkkopība un putnkopība	2	1	3	1	2	5	14
Jaukta augkopība	10	2	6	1	2	0	21
Jaukta lopkopība	10	7	3	3	0	0	23
Jaukta specializācija	42	22	29	20	22	7	142
Kopā	173	127	209	194	255	42	1000

Avots: SUDAT

1.2. tabula. SUDAT 2014. gada izlases saimniecību pārstāvniecība atbilstoši specializācijas virzieniem un ekonomiskā lieluma grupām, %

Lieluma grupa '000 eiro Specializācija	4 - 15	15 – 25	25 - 50	50 - 100	100 - 500	> 500	Kopā
Laukkopība	0,8	4,9	7,9	14,9	19,5	14,4	5,6
Dārzenkopība	0,7	2,9	5,3	11,3	16,4		2,9
Ilggadīgo kultūru audzēšana	5,5	27,2	29,7	98,9			10,7
Piena lopkopība	1,1	3,0	7,1	14,2	21,2	28,8	4,4
Ganību mājlopu audzēšana	2,2	8,0	6,9	16,9	17,5		3,9
Cūkkopība un putnkopība	1,3	3,8	11,8	25,6	15,6	20,6	6,2
Jaukta augkopība	2,1	4,3	13,2	14,7	15,1		4,0
Jaukta lopkopība	0,7	9,3	5,2		12,5		1,9
Jaukta specializācija	0,8	6,6	10,0	17,2	26,1	21,3	2,7
Kopā	1,1	4,8	7,8	15,0	20,3	19,3	4,2

Avots: CSP un SUDAT

2. Saimniecību lauksaimniecībā izmantojamā zeme un ekonomiskais lielums

2014. gadā vidēji saimniecības apsaimnieko 68,1 ha LIZ (2.1. tabula). Salīdzinot ar 2013. gadu (2.2. tabula), apsaimniekotās LIZ platības saimniecībās ir samazinājušās vidēji par 0,9 ha. Gandrīz puse no saimniecību apsaimniekotās LIZ ir nomāta – 49 %: vislielākais šo platību īpatsvars ir ekonomiskā lieluma grupā virs 500 tūkstošiem eiro – 58 %, bet vismazākais ekonomiskā lieluma grupā no 4 līdz 15 tūkstošiem eiro – 34 %. Salīdzinot ar 2013. gadu, nomātās LIZ platības ir palielinājušās vidēji par 0,6 ha jeb 1,6 procentpunktiem.

2.1. tabula. SUDAT saimniecību ekonomiskais un fiziskais lielums ekonomiskā lieluma grupās 2014. gadā

Ekonomiskā lieluma grupa '000 eiro	Saimn. skaits	Ekon. lielums	Apsaimn. LIZ	Nomātā LIZ		Citiem izn. LIZ	Neizm. LIZ		Ekon. liel./ LIZ
		eiro	ha	ha	%	ha	ha	%	eiro/ha
4 - 15	173	9 684	26,2	8,9	34,0	2,2	0,7	2,7	369
15 – 25	127	19 064	45,9	25,0	54,5	0,9	1,0	2,1	415
25 - 50	209	34 836	68,3	30,4	44,5	0,4	0,8	1,1	510
50 - 100	194	70 424	125,9	65,1	51,7	0,4	0,8	0,6	559
100 - 500	255	203 605	323,3	179,4	55,5	2,1	1,0	0,3	630
> 500	42	1 178 144	1292,1	750,6	58,1	10,3	1,6	0,1	912
Kopā	1 000	38 964	68,1	33,4	49,1	1,7	0,8	1,1	572

Avots: SUDAT

Citiem saimniecības vidēji iznomā 1,7 ha LIZ - salīdzinot ar 2013. gadu samazinājums par 0,9 ha. Neizmantotās LIZ platības 2014. gadā saimniecību ekonomiskā lieluma

grupās ir 0,7 līdz 1,6 ha, salīdzinot ar 2013. gadu, tās ir samazinājušās vidēji par 0,1 ha. Vidēji saimniecību ekonomiskais lielums uz LIZ platību 2014. gadā ir 572 eiro – pieaugums pret 2013. gadu 10 eiro. Šis rādītājs pieaug līdz ar saimniecību ekonomisko lielumu, un grupā virs 500 tūkstošiem eiro sasniedz 912 eiro, pārsniedzot vismazāko saimniecību rādītāju 2,5 reizes, tomēr jāatzīmē, ka vislielāko saimniecību grupā ietilpst lielas cūkkopības un putnkopības saimniecības, kam LIZ nav noteicošais ražošanas faktors.

2.2. tabula. SUDAT saimniecību ekonomiskais un fiziskais lielums ekonomiskā lieluma grupās 2013. gadā

Ekonomiskā lieluma grupa '000 eiro	Saimn. skaits	Ekon. lielums	Apsaimn. LIZ	Nomātā LIZ		Citiem izn. LIZ	Neizm. LIZ		Ekon. liel./LIZ
		eiro	ha	ha	%	ha	ha	%	eiro/ha
4 - 15	195	10 183	27,8	8,4	30,3	2,9	0,8	2,7	367
15 – 25	143	19 739	49,0	21,5	43,8	1,7	1,3	2,6	403
25 - 50	190	36 546	74,6	34,3	46,0	0,5	0,6	0,8	490
50 - 100	184	71 936	130,8	69,9	53,4	1,0	1,1	0,8	550
100 - 500	235	218 442	355,9	205,4	57,7	4,4	1,5	0,4	614
> 500	53	1 175 985	1285,7	742,6	57,8	11,3	1,7	0,1	915
Kopā	1 000	38 768	69,0	32,8	47,5	2,6	0,9	1,3	562

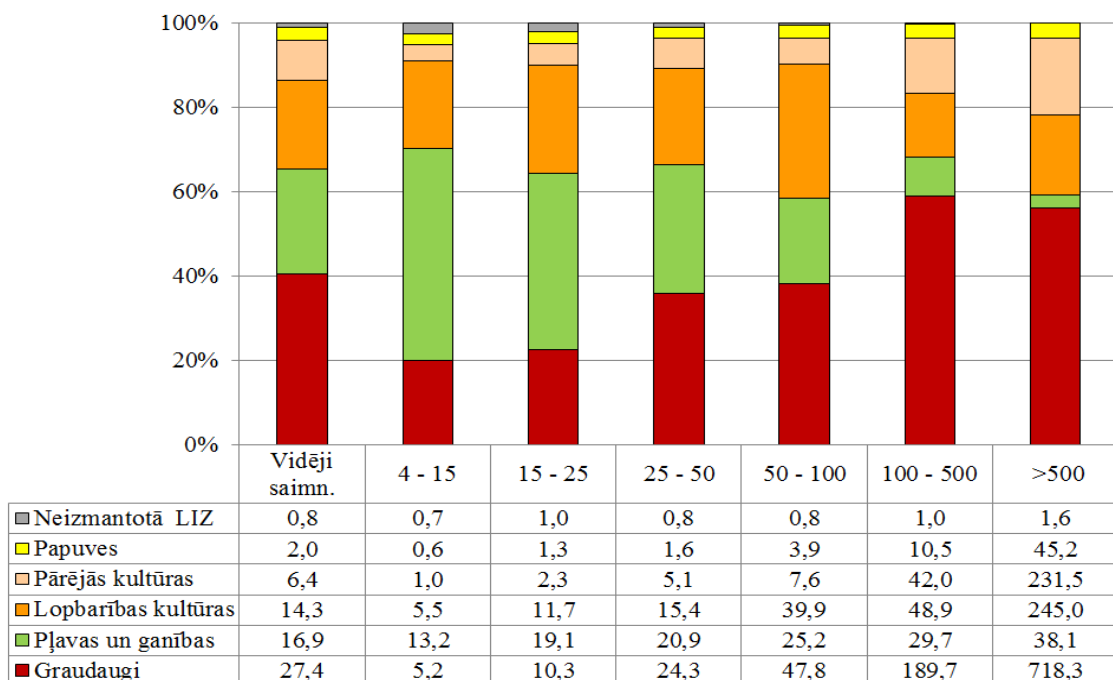
Avots: SUDAT

3. Lauksaimniecības zemes izlietojums

Analizējot lauksaimniecības zemes izlietojumu (3.1. attēls), redzam, ka vidēji saimniecībās lielākās platības aizņem lopbarība (pļavas un ganības, un lopbarības kultūras aramzemē - kopā 46 %) un graudaugi (40 %). Saimniecību grupās pēc ekonomiskā lieluma lopbarības platību un graudaugu platību īpatsvars ir apgriezti proporcionāli lielumi: grupā no 4 - 15 tūkst. eiro lopbarības platības aizņem 71 % no LIZ, bet graudaugi – 20 %, savukārt saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 100 tūkst. eiro graudaugi aizņem vairāk nekā pusi no LIZ, bet lopbarības platības – 22 līdz 24 %. Pieaugot ekonomiskajam lielumam, būtiski palielinās pārējo kultūru (kur ietilpst arī rapši un citas tehniskās kultūras) īpatsvars, sasniedzot 18 % no LIZ saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro. Papuves vidēji saimniecībās aizņem 3 % no LIZ, neizmantotās LIZ platību īpatsvars ir 1 % - tas ir lielāks vismazāko saimniecību grupā – 3 %, bet, pieaugot ekonomiskajam lielumam, neizmantotās LIZ īpatsvars samazinās līdz 0,1 % vislielāko saimniecību grupā.

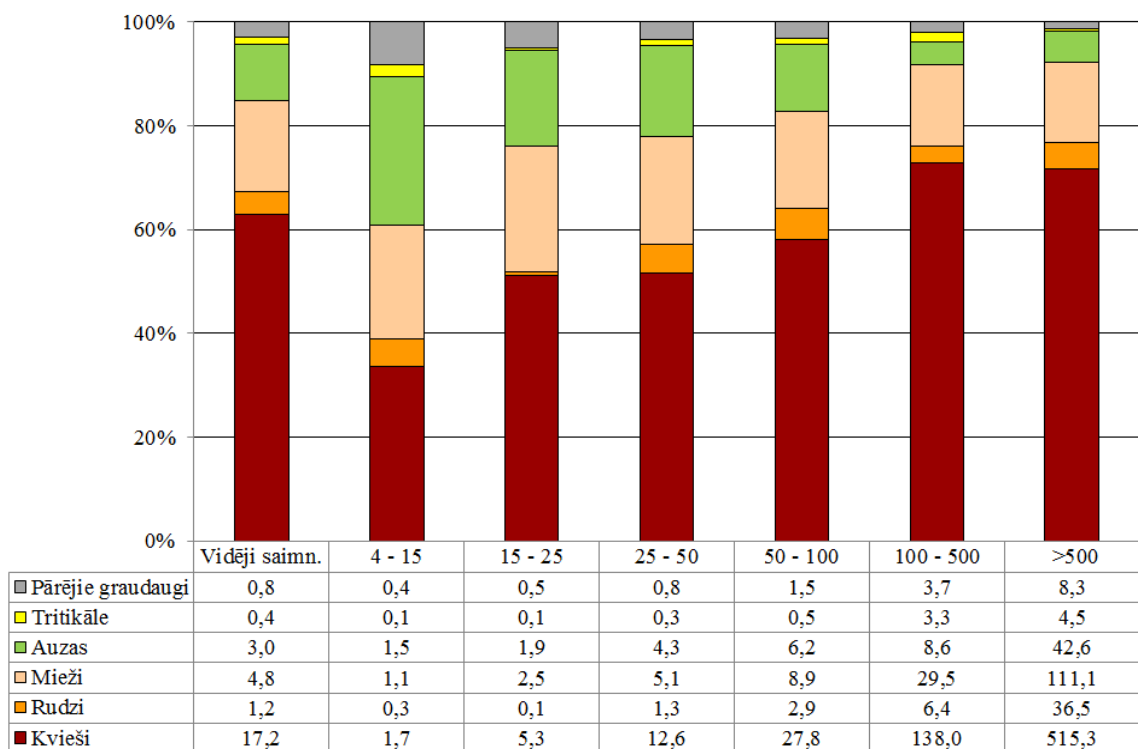
Galvenās graudaugu kultūras saimniecībās ir kvieši - vidēji saimniecībās 63 % un mieži – 18 % (**Error! Reference source not found.** attēls). Pieaugot ekonomiskajam lielumam, strauji palielinās kviešu nozīmīgums graudaugu struktūrā: mazajās saimniecībās kviešu platības ir tikai 34 %, bet saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro tās sasniedz 72 %. Mieži ir otra nozīmīgākā graudaugu kultūra saimniecību grupās ar ekonomisko lielumu virs 15 tūkst. eiro (15 līdz 24 %), bet vismazāko saimniecību grupā (līdz 15 tūkst. eiro) otra galvenā kultūra ir auzas - 29 %. Triticāles platības visās saimniecību grupās ir līdzīgas un svārstās 1 līdz 2 % robežās.

Pārējie graudaugi vidēji sastāda 3 % graudaugu struktūrā: vismazākajās saimniecībās 8 %, bet, pieaugot ekonomiskajam lielumam, to platības samazinās - līdz 1 % vislielāko saimniecību grupā.

3.1. att. Saimniecību LIZ struktūra 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), ha, %

Avots: SUDAT

3.2. att. Graudaugu struktūra 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), %

Avots: SUDAT

4. Mājlopu audzēšana saimniecībās

Saimniecību ar dažādu mājlopu struktūru salīdzināšanai tiek izmantotas nosacītās ganību mājlopu vienības.

Mājlopu skaits saimniecībās pa ekonomiskā lieluma grupām pieaug līdz ar ekonomisko lielumu (4.1.tabula). Tomēr aitas un kazas, truši un bišu saimes visvairāk tiek audzētas mazāko saimniecību grupās ar ekonomisko lielumu līdz 50 tūkst. eiro.

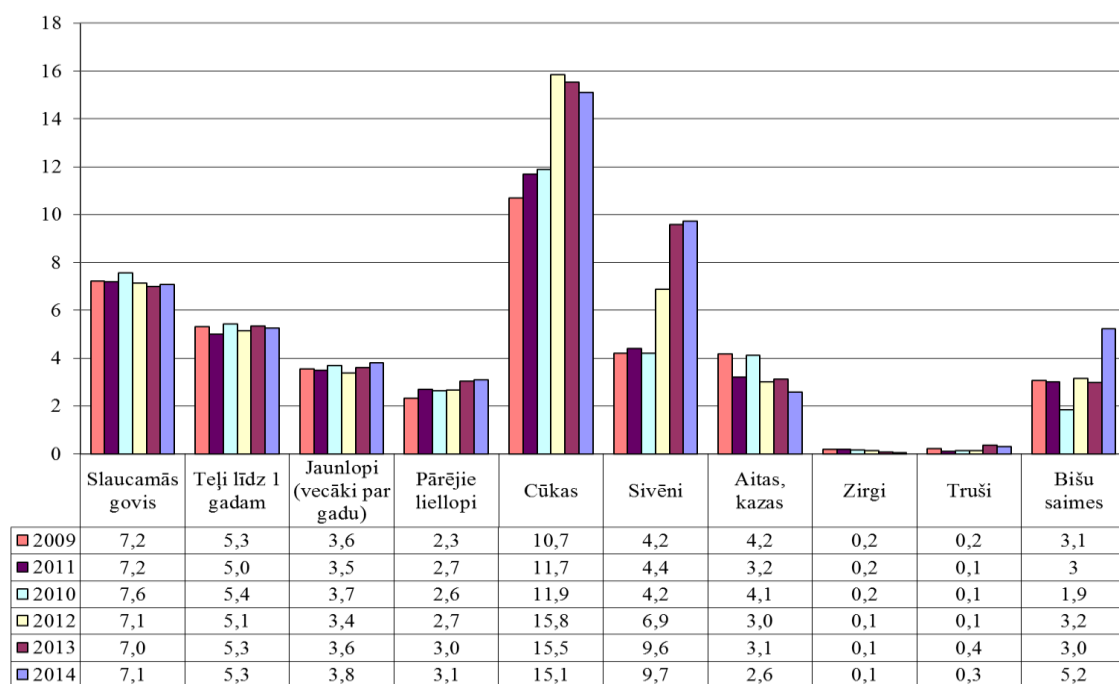
Svarīgs rādītājs, īpaši saistībā ar vides piesārņojumu, ir ganību mājlopu: liellopu, aitu, kazu un zirgu blīvums uz lopbarības platības vienību: vidēji saimniecībā tas ir 0,47 LLV uz ha, bet lielajās saimniecībās ar ekonomisko lielumu 500 un vairāk tūkst. eiro tas sasniedz 0,83 LLV uz ha.

4.1. tabula. Mājlopu skaits ekonomiskā lieluma grupās 2014. gadā

Lieluma grupa '000 eiro Mājlopi	Vidēji saimn.	4 - 15	15 - 25	25 - 50	50 - 100	100 - 500	> 500
Slaucamās govīs	7,1	1,8	4,2	8,4	18,4	32,9	154,9
Teļi līdz 1 gadam	5,3	2,4	4,9	6,3	11,6	18,3	64,9
Jaunlopi (vecāki par gadu)	3,8	1,5	3,1	4,3	9,0	15,1	57,3
Pārējie liellopi	3,1	1,5	4,1	4,1	6,7	9,1	17,2
Cūkas	15,1	1,7	1,6	3,0	2,6	12,5	1423,2
Sivēni	9,7	1,3	1,5	1,4	0,6	2,4	947,6
Aitas, kazas	2,6	3,2	2,4	1,6	1,2	0,8	0,0
Putni	13,9	8,9	2,5	3,0	32,3	107,7	0,0
Zirgi	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0
Trušu mātes	0,3	0,4	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0
Bišu saimes	5,2	6,7	3,6	4,9	0,7	0,3	0,6
Mājlopu vienības, LLV	20,1	6,2	12,4	18,5	36,2	64,0	728,2
Ganību mājlopu blīvums uz lopbar. plat., LLV/ha	0,47	0,29	0,38	0,48	0,54	0,74	0,83

Avots: SUDAT

Analizējot vidējo mājlopu skaitu saimniecībās pa gadiem, redzam, ka 2014. gadā nav būtisku izmaiņu: joprojām samazinās cūku, bet turpina pieaugt sivēnu skaits, pieaug bišu saimju skaits, savukārt konsekventi samazinās aitu un kazu skaits saimniecībās (4.1. attēls). Neliels palielinājums novērojams arī jaunlopiem vecākiem par 1 gadu un pārējiem liellopiem, zirgu un trušu skaits saimniecībās ir nenožīmīgs.

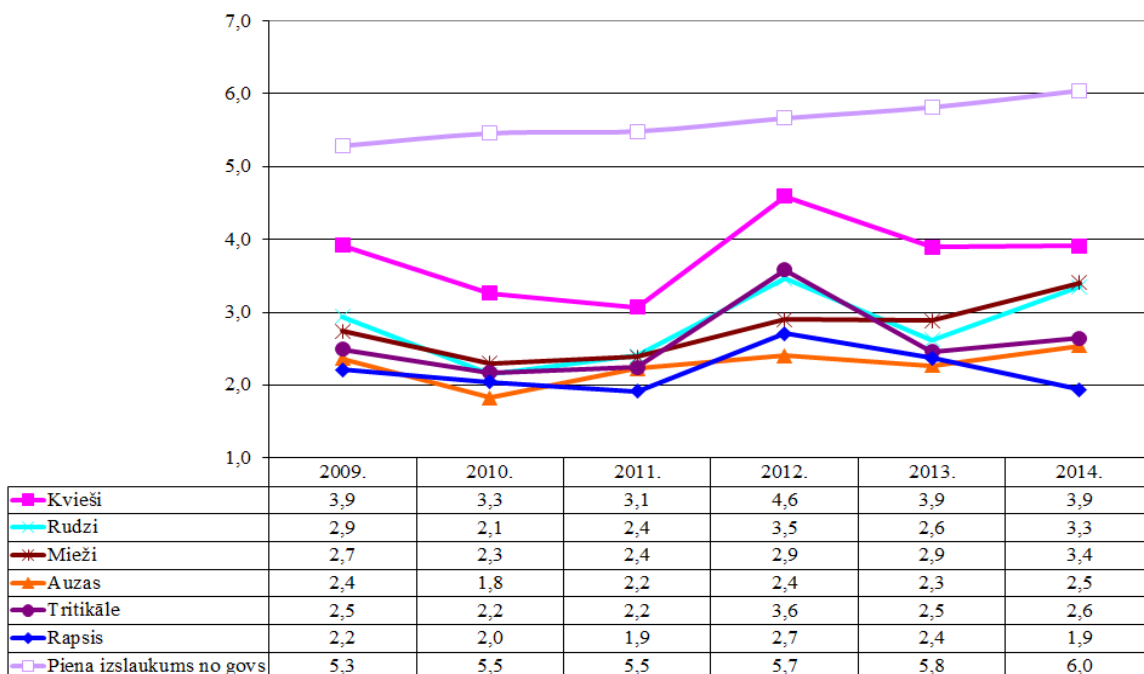

4.1. att. Vidējais mājlopu skaits 2009–2014. gadā

Avots: SUDAT

5. Ražība

5.1. attēlā ir parādīta vidējā ražība saimniecībās 6 gadu periodā no 2009. līdz 2014. gadam.

5.1. att. Graudaugu un rapšu vidējā ražība (tonnas no ha) un piena izslaukums (tonnas no govys) 2009.-2014. gadā

Avots: SUDAT

2010. un 2011. gadā bija zemākā ražība visām kultūrām visā periodā, toties 2012. gadā tika iegūtas rekordražas gan graudaugiem, gan rapsim. 2014. gadā kviešu ražība, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, nemainījās, pārējo graudaugu ražība palielinājās par 8 līdz 18 %, bet rudzu ražība pat par 28 %. Auzu ražība bija pat augstāka nekā 2012. gadā - 2,5 tonnas no hektāra, bet miežu - augstākā pārskata periodā - 3,4 tonnas no hektāra. Tikai rapša audzēšanai gads nav bijis veiksmīgs - tā ražība samazinājās par piektdaļu, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Vidējais piena izslaukums saimniecībās pirmo reizi pārsniedza 6 tonnas no govīm, gadā pieaugot par 3 - 4 %.

Salīdzinot graudaugu ražību dažāda ekonomiskā lieluma saimniecībās 2014. gadā, redzam, ka tradicionāli zemākās ražas iegūst mazajās saimniecībās ar ekonomisko lielumu līdz 25 tūkst. eiro (5.1. tabula). Zemākā ražība graudaugiem (izņemot auzas), rapsim un kartupeļiem ir saimniecībās ar ekonomisko lielumu no 15 līdz 25 tūkst. eiro - par 15 - 52 % zemāka nekā vislielākajās saimniecībās. Zemākās ražas auzām - 2,3 tonnas no hektāra ir saimniecībās ar ekonomisko lielumu no 4 līdz 15 tūkst. eiro. Augstākā graudaugu (izņemot tritikāli) un kartupeļu ražība ir saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro - graudaugiem par 13 līdz 32 %, bet kartupeļiem par 42 % augstāka nekā vidēji saimniecībās. Augstākā rapša ražība ir lielo saimniecību grupā no 100 līdz 500 tūkst. eiro - 2,1 tonnas no hektāra.

5.1. tabula. Augkopības kultūru vidējā ražība (tonnas no ha) un piena izslaukums (tonnas no govīm) 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās

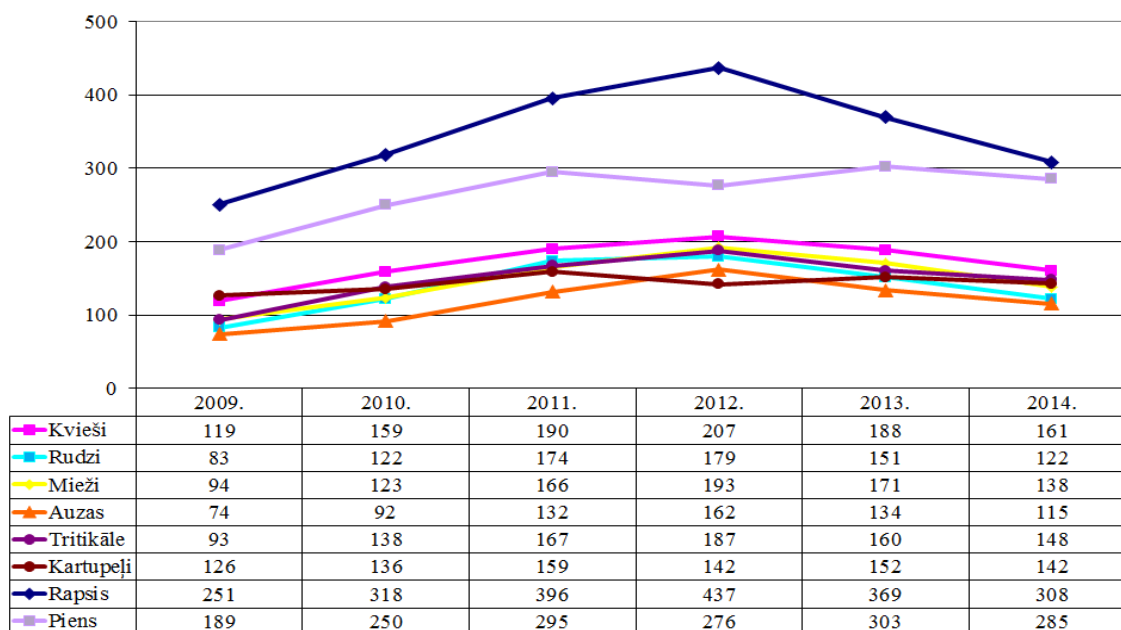
Lieluma grupa '000 eiro Kultūras	Vidēji saimn.	4 - 15	15 - 25	25 - 50	50 - 100	100 - 500	> 500
Kvieši	3,9	3,2	2,9	2,9	3,5	4,1	4,4
Rudzi	3,3	2,4	2,0	2,6	2,9	3,9	3,9
Mieži	3,4	2,6	2,2	3,2	3,1	3,6	4,5
Auzas	2,5	2,3	2,4	2,4	2,4	2,8	3,3
Tritikāle	2,6	2,4	2,0	2,9	2,9	2,7	2,4
Rapsis	1,9	-	1,3	1,9	2,0	2,1	1,7
Kartupeļi	17,7	16,7	14,5	16,7	19,2	18,0	25,1
Piena izslaukums	6,0	4,8	5,2	5,5	5,3	6,6	7,8

Avots: SUDAT

Zemākais piena izslaukums ir vismazākajās saimniecībās - tikai 4,8 tonnas no govīm, kamēr vislielākajās saimniecībās tas sasniedz 7,8 tonnas no govīm, kas ir augstākais izslaukums SUDAT darbības laikā. To acīmredzot ir veicinājis valsts un ES piešķirtais atbalsts ganāmpulku atjaunošanā un saimniecību modernizācijā.

6. Pārdošanas cenas

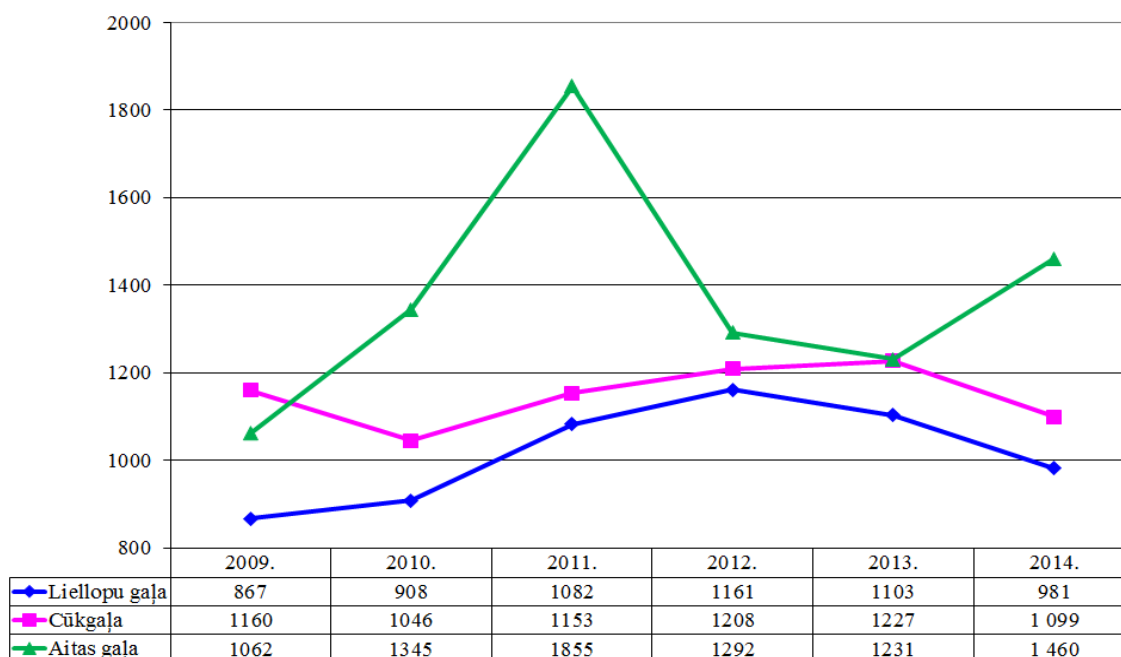
Vidējās produkcijas pārdošanas cenas no 2009. līdz 2014. gadam ir parādītas 6.1. attēlā. No 2009. līdz 2012. gadam strauji pieauga vidējās pārdošanas cenas gandrīz visai produkcijai, savukārt turpmākajos gados cenas samazinājās: graudaugiem par 21 līdz 32 % un rapsim par 29 %. Piena cena pakāpeniski pieauga, sasniedzot maksimumu 2013. gadā - 303 eiro par tonnu, bet 2014. gadā tā atkal samazinājās līdz 285 eiro par tonnu. Kartupeļu pārdošanas cena pārskata periodā svārstās intervālā no 126 līdz 159 eiro par tonnu, augstāko cenu sasniedzot 2011. gadā, bet 2014. gadā samazinoties līdz 142 eiro par tonnu.

6.1. att. Vidējās augkopības produkcijas un piena pārdošanas cenas 2009.-2014. gadā, EUR par tonnu

Avots: SUDAT

Liellopu un cūkas gaļai tendences ir līdzīgas – zemas cenas 2009. gadā un cūkgaļai arī 2010. gadā, kad cena nokrita līdz zemākajai vērtībai pārskata periodā 1046 eiro par dzīvsvāra tonnu (6.2. attēls).

6.2. att. Vidējās gaļas pārdošanas cenas 2009.-2014. gadā, EUR par dzīvsvāra tonnu

Avots: SUDAT

2013. gadā cūkgaļas cena sasniedza pārskata perioda augstāko vērtību – 1227 eiro par tonnu, bet 2014. gadā tā samazinājās līdz 1099 eiro par tonnu. Liellopu gaļai 2012. gadā

ir augstākā cena visā periodā – 1161 eiro par tonnu, bet turpmākajos divos gados tā atkal samazinājās līdz 981 eiro par tonnu 2014. gadā. Ļoti liela cenu svārstību amplitūda ir aitas gaļai, 2011. gadā sasniedzot augstāko cenu pārskata periodā. Jāatzīmē gan, ka saimniecību ar aitu ganāmpulkiem nav daudz, tāpēc kādas saimniecības piedalīšanās vai atteikšanās iesniegt datus var būtiski ietekmēt rezultātus.

Vidējās produkcijas pārdošanas cenas 2014. gadā ir samazinājušās gan graudaugiem, gan tehniskajām kultūrām un arī pienam. Zemākās pārdošanas cenas miežiem un tritikālei ir saimniecībās ar ekonomisko lielumu no 15 līdz 25 tūkst. eiro, zemākā cena rudziem ir vismazākajās saimniecībās, bet kviešiem un rapsim - saimniecībās ar ekonomisko lielumu no 50 līdz 100 tūkst. eiro (6.1. tabula). Augstākās cenas kviešiem, miežiem un rapsim ir vislielākajās saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro.

Jau tradicionāli augstākās kartupeļu un gaļas cenas ir mazajās saimniecībās, jo tās nelielo apjomu dēļ var nodarboties ar tiešo tirdzniecību. Aitas gaļu nelielos daudzumos pārdod visas saimniecību grupas, izņemot vislielākās saimniecības.

6.1. tabula. Vidējās pārdošanas cenas 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās, EUR par tonnu

Lieluma grupa '000 eiro Produkcija	Vidēji saimn.	4 - 15	15 - 25	25 - 50	50 - 100	100 - 500	> 500
Kvieši	161	156	153	149	145	157	173
Rudzi	122	106	108	137	115	124	122
Mieži	138	143	112	134	131	139	148
Auzas	115	121	109	129	126	102	106
Tritikāle	148	113	100	109	114	169	126
Rapsis	308	-	291	285	282	298	332
Kartupeļi	142	212	135	149	144	135	85
Piens	285	253	248	257	270	294	322
Liellopu gaļa	981	1 114	1 103	964	909	920	799
Cūkgaļa	1 099	1 365	1 187	1 212	1 263	1 153	1 084
Aitas gaļa	1 460	1 404	1 617	1 560	1 321	1 500	-

Avots: SUDAT

Vidējo piena cenu saimniecībās 285 eiro par tonnu nosaka vislielākās saimniecības - tikai saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 100 tūkst. eiro tā pārsniedz vidējo rādītāju. Zemākā piena cena ir mazāko saimniecību grupās līdz 50 tūkst. eiro - attiecīgi 253, 248 un 257 eiro par tonnu, savukārt visaugstākā piena cena ir saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro – 322 EUR par tonnu.

SUDAT vāc arī informāciju, kas dod iespēju iegūt mājlopu pirkšanas un pārdošanas cenas pa vecuma grupām (6.2. tabula).

6.2. tabula. Mājlopu vidējās cenas 2014. gadā, EUR par 1 mājlopu

Mājlopu grupa	Pirkti	Pārdoti audzēšanai	Nokauti gaļai
Teļi nokaušanai līdz 6 mēn. vecumam	92	184	139
Pārējie jaunlopi jaunāki par gadu	532	514	471
Buļļi no 1 līdz 2 gadiem	424	468	354
Teles no 1 līdz 2 gadiem	1 401	1 253	608
Buļļi vecāki par 2 gadiem	655	573	438
Audzējamās teles (vecākas par 2 g.)	-	-	435
Nobarojamās teles (vecākas par 2 g.)	493	493	396
Slaucamās govīs	696	540	518
Zīdītājgovīs	41	44	49
Sivēni svarā līdz 20 kg	61	54	120
Nobarojamās cūkas	260	239	185
Sivēnmātes svarā virs 50 kg	543	329	139
Pārējās cūkas	100	106	100
Aitu mātes	64	117	52
Pārējās aitas	-	-	43
Kazu mātes	-	63	31
Trušu mātes	14	-	10
Pārējie truši	26	26	10
Zirgi	1 322	820	356
Bišu saimes	80	93	-

Avots: SUDAT

Gaļai nokauto mājlopu cenu veido pārdotās, personīgi patērētās un saimniecībā izlietotās gaļas cena, proporcionāli izlietotajam daudzumam. Pārdotās gaļas īpatsvars saimniecībās atšķiras: lielajās tas ir gandrīz 100 %, savukārt mazajās liela daļa tiek izlietota personīgajam patēriņam, un tā vērtību saimniecības pašas novērtē. Pirkto un audzēšanai pārdoto lopu cenām ir liela amplitūda, šķirnes mājlopiem tā ir ievērojami augstāka.

7. Saimniecību pamatdarbības ieņēmumu struktūra

Saimniecību ieņēmumus veido saražotās produkcijas vērtība, kā arī ES un valsts atbalsta maksājumi. Saražotās produkcijas (izlaides) vērtībā kopā ar pārdošanas ieņēmumiem iekļauj arī personīgo un saimniecību iekšējo patēriņu ražošanas procesu nodrošināšanai, kā arī pasaražotās produkcijas krājumu starpību.

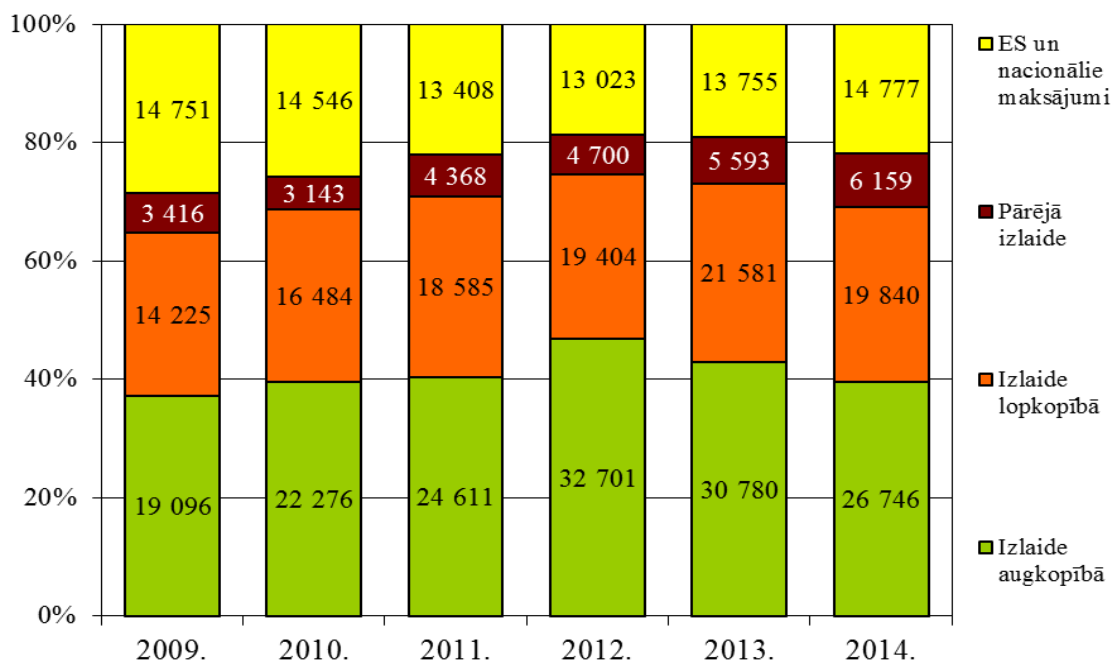
Pārskata gadā saņemto ES un valsts atbalsta maksājumu galvenās pozīcijas ir šādas:

- ES vienotais platību maksājums (VPM),
- tiešie no produkcijas ražošanas atdalītie maksājumi,
- tiešie ar produkcijas ražošanu saistītie maksājumi,

- ES maksājums par darbību mazāk labvēlīgos apvidos (MLA),
- atbalsts bioloģiskai lauksaimniecībai,
- ieguldījumu subsīdijas, kas paredzētas lauksaimnieciskās ražošanas attīstībai un tehniskajai modernizācijai.

Analizējot saimniecību darbības rezultātus, aprēķinā iekļauj vienoto platību maksājumu, tiešos no produkcijas ražošanas atdalītos maksājumus, ar ražošanu saistītos tiešos maksājumus, atbalstu bioloģiskai lauksaimniecībai, MLA maksājumus un citus atbalsta veidus. Ieguldījumu subsīdijas pārskata gada rezultātu novērtēšanā tieši neiekļauj: standartrezultātu aprēķinā tās iekļauj saimniecību neto ienākumu novērtējumā, bet darbības ekonomiskajā analīzē tikai uz pārskata gadu attiecināmo daļu (līdzīgi kā pamatlīdzekļu nolietojumu).

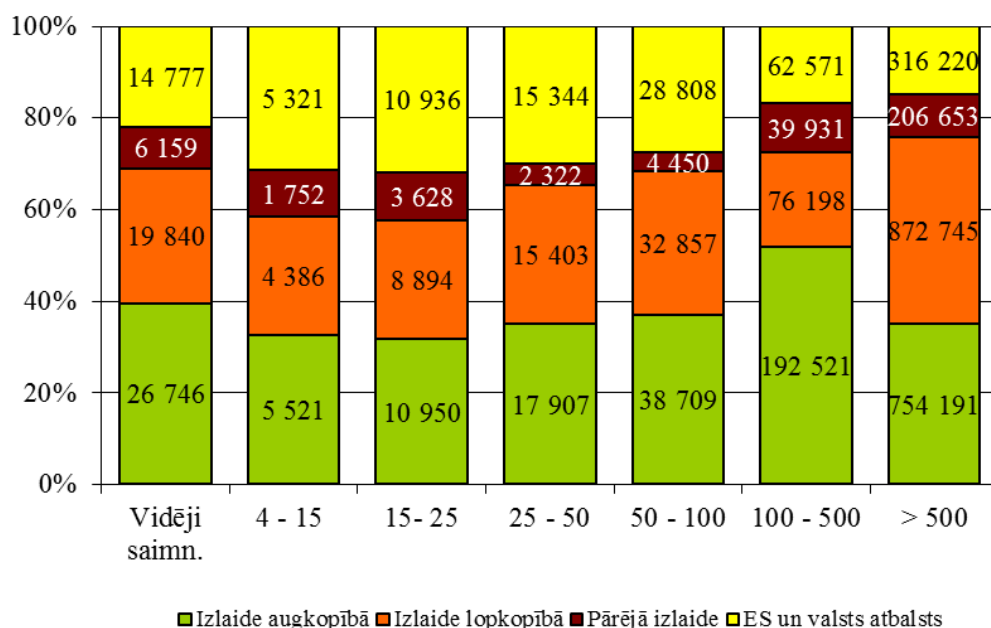
Ieņēmumu struktūra vidēji saimniecībā no 2009. gada līdz 2014. gadam parādīta 7.1. attēlā. ES un nacionālo maksājumu daļa kopš 2009. gada (28,6 %) samazinājusies līdz 21,9 % 2014. gadā. Saimniecību ieņēmumu struktūrā dominē augkopības produkcija - tās īpatsvars palielinājās no 37,1 % 2009. gadā līdz 46,8 % 2012. gadā, bet pēdējos divos gados ir samazinājies līdz 39,6 % 2014. gadā. Lopkopības produkcijas īpatsvars vislielākais bija 2011. gadā (30,5 %), bet vismazākais 2009. gadā (27,6 %) un 2012. gadā (27,8 %). Lopkopības īpatsvars 2014. gadā ir 29,4 %, kas ir par 0,7 procentpunktiem mazāk nekā 2013. gadā.

7.1. att. Ieņēmumu struktūra 2009.-2014. gadā, EUR un %

Avots: SUDAT

Ieņēmumu procentuālais sadalījums saimniecībās 2014. gadā pa ekonomiskā lieluma grupām parādīts 7.2. attēlā, bet atbilstoši specializācijas virzieniem – 7.3. attēlā.

7.2. att. Ieņēmumu struktūra 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), EUR un %

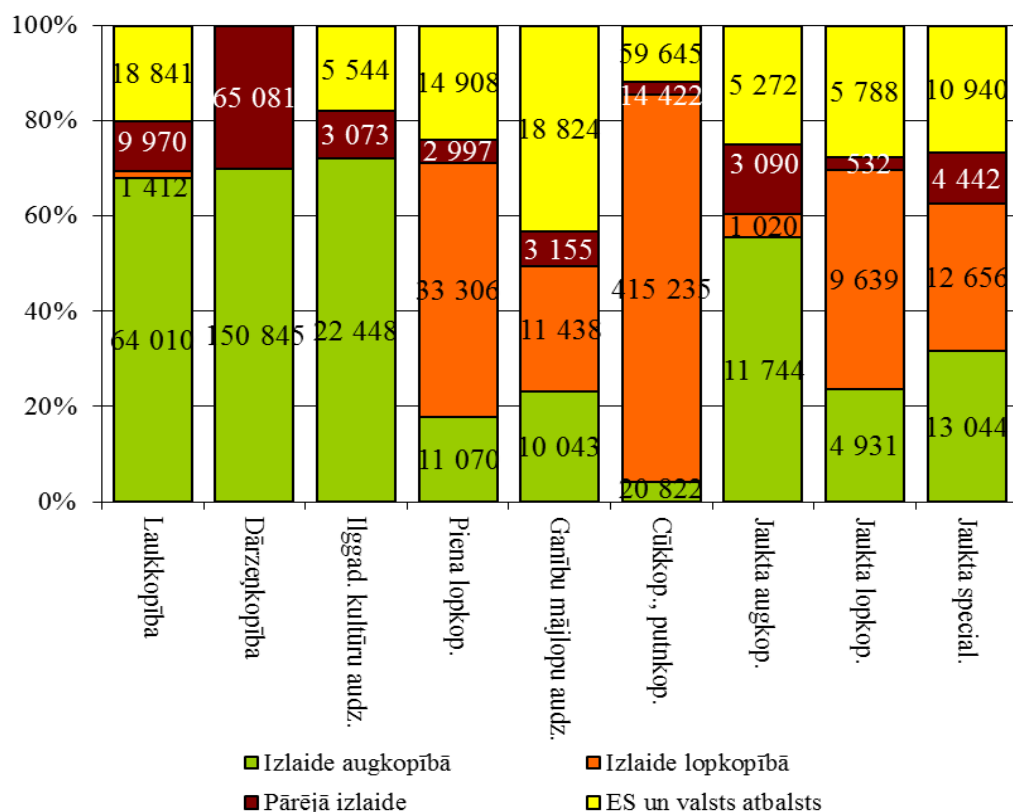
Avots: SUDAT

Vidēji saimniecībās lielāko ieņēmumu daļu veido augkopības produkcija – 40 %, kurā tiek iekļauta visa augkopības produkcija, neatkarīgi no izlietojuma: gan pārdotā, gan lopbarībai patērētā, gan arī personīgajam patēriņam izlietotā un krājumu starpība, lopkopības ieņēmumiem ir ievērojami mazāks īpatsvars – 29 %.

Vislielākais augkopības produkcijas īpatsvars (52 %) un vismazākais lopkopības produkcijas īpatsvars (21 %) ir saimniecībās ar ekonomisko lielumu no 100 līdz 500 tūkst. eiro. Saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro vislielākais īpatsvars produkcijā ir lopkopībai (41 %), augkopības produkcija dominē visās pārējās saimniecību grupās.

Vislielākais atbalsta īpatsvars ieņēmumu struktūrā ir abās vismazāko saimniecību grupās līdz 25 tūkst. eiro – (31 % un 32 %), un tas samazinās, pieaugot saimniecības ekonomiskajam lielumam – vislielāko saimniecību grupā virs 500 tūkst. eiro tas ir tikai 15 %.

Pamatdarbības ieņēmumu struktūra saimniecībās ir atbilstoša to specializācijai (7.3. attēls). Lielākais pārējās produkcijas īpatsvars ir dārzenkopības saimniecībās – 30 %. Atbalsta īpatsvars ieņēmumu struktūrā ir ļoti dažāds: lielākais atbalsta īpatsvars ir ganību mājlopu audzēšanas saimniecībās – 43 %, bet vismazākais - dārzenkopības – 0,1 % un cūkkopības un putnkopības saimniecībās – 12 %.

7.3. att. Pamatdarbības ieņēmumu struktūra 2014. gadā pēc specializācijas virziena, EUR un %

Avots: SUDAT

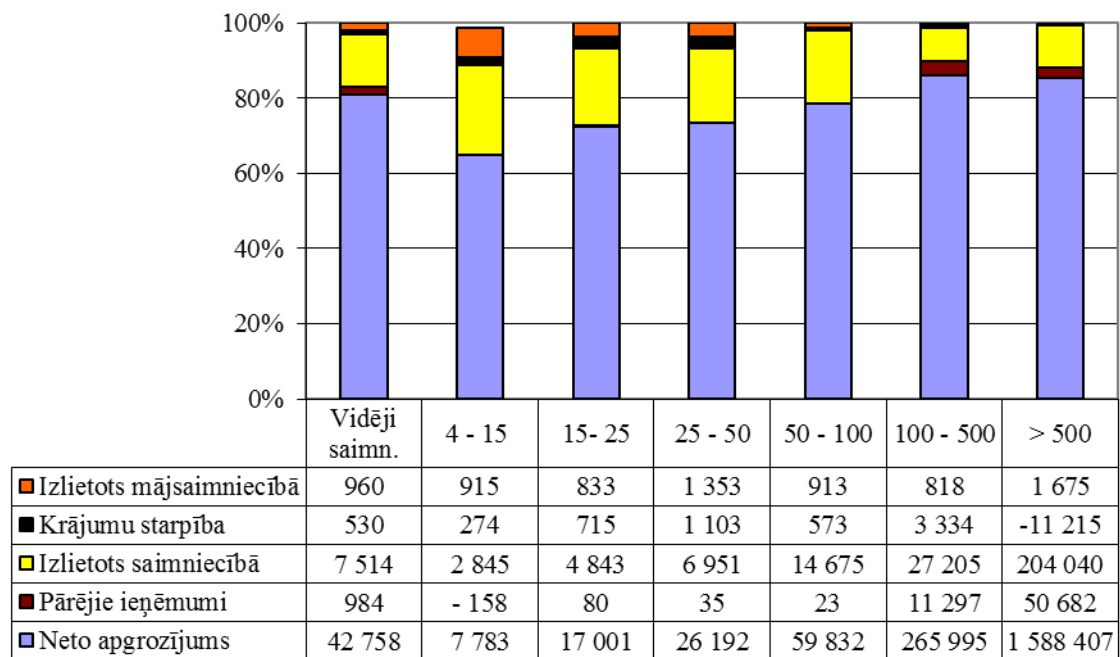
7.1. Produkcijas izlietojums

Saimniecības produkcijas (izlaides) vērtību veido:

- pārdošanas ieņēmumi (neto apgrozījums),
- pārējie ieņēmumi,
- saimniecības iekšējais patēriņš ražošanas nodrošināšanai: sēkla, lopbarība un patēriņš pārējās nozarēs,
- pašražotās produkcijas krājumu starpība augkopībā, lopkopībā un pārējās nozarēs,
- personīgais patēriņš un samaksa par darbu natūrā.

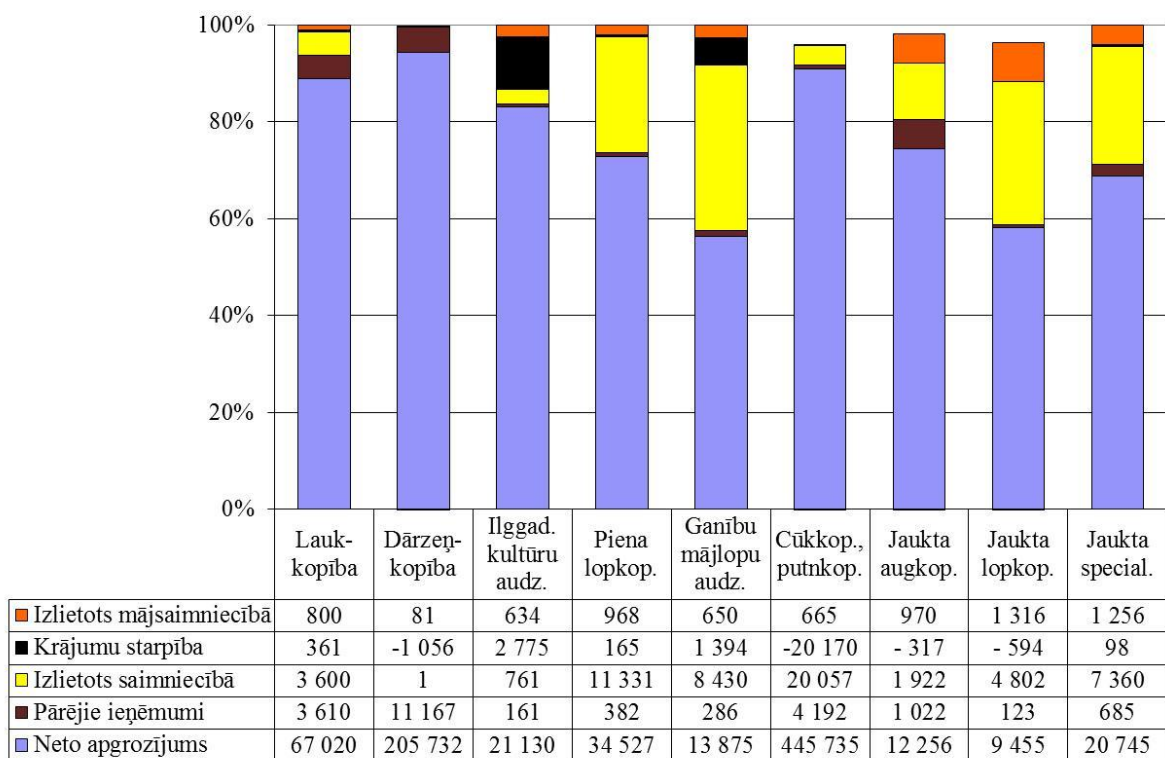
Saimniecību produkcijas struktūra ekonomiskā lieluma grupās ir redzama 7.4. attēlā. Vidēji saimniecībās neto apgrozījums veido 81 %, pārējie ieņēmumi 2 %, saimniecībā izliedotās produkcijas daļa ir 14 %, bet mājsaimniecībā patērētais – 2 % no produkcijas vērtības.

Pieaugot saimniecību ekonomiskajam lielumam, neto apgrozījuma īpatsvars palielinās, savukārt saimniecībā patērētās produkcijas īpatsvars samazinās. Līdzīgi samazinās personīgajam patēriņam izliedotās produkcijas vērtības īpatsvars, kas vislielāko saimniecību grupās ir niecīgs.

7.4. att. Produkcijas izlietojuma struktūra saimniecībās 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), %

Avots: SUDAT

7.5. att. Produkcijas izlietojuma struktūra saimniecībās 2014. gadā pēc specializācijas virziena, %

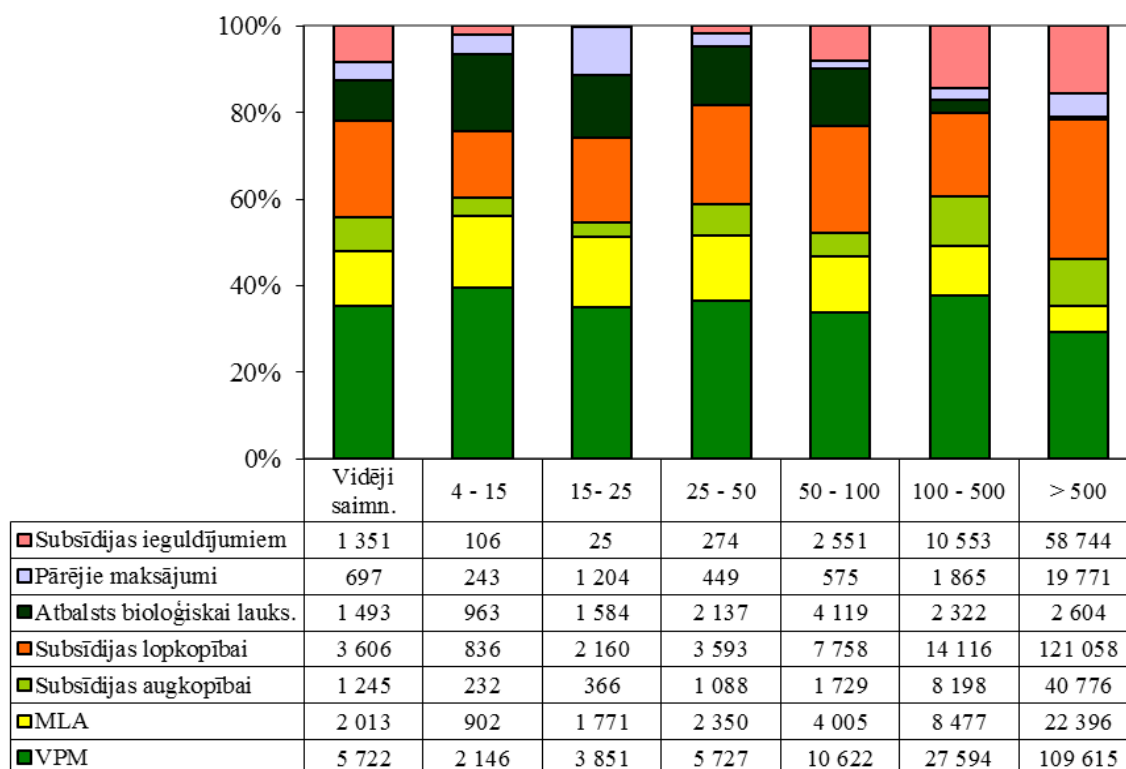
Avots: SUDAT

Ieņēmumu struktūra saimniecībās pēc specializācijas virziena ir ļoti atšķirīga – dārzenkopības un cūkkopības un putnkopības saimniecībās neto apgrozījuma īpatsvars pārsniedz 95 %, gandrīz 90 % sasniedz arī laukkopības (88,9 %) saimniecībās (7.5. attēls). Šo saimniecību grupās ir ļoti zems saimniecībā izlietotās produkcijas īpatsvars. Savukārt ganību mājlopu saimniecībās neto apgrozījums ir tikai 56 %, bet 37 % produkcijas tiek patērēts saimniecībā un izlietots mājlopu saimniecībā.

7.2. Saimniecību saņemtais atbalsts

Pēc iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gadā ievērojami palielinājās atbalsts lauku saimniecībām. Lauksaimniekiem radās iespēja pretendēt uz ES tiešajiem atbalsta maksājumiem, pieteikties uz Lauku attīstības plānā un struktūrfondos paredzētajiem līdzekļiem, un šī iespēja tika aktīvi izmantota. Tik liels kāpums kā pirmajos gados pēc iestāšanās vairs nav vērojams, bet palielinās atsevišķi maksājumi, piemēram, saskaņā ar ES tiesību aktiem katru gadu palielinās vienotā platību maksājuma likme - no 19,41 EUR par ha 2004. gadā līdz 89,33 EUR par ha 2014. gadā.

ES un valsts atbalsta maksājumu struktūra ekonomiskā lieluma grupās ir dota 7.6. attēlā, bet atbilstoši specializācijas virzieniem 7.7. attēlā. Atbalsta maksājumu struktūras analīzē ir ietvertas arī ieguldījumu subsīdijas. Ar ražošanu saistītie PVTM un tiešie no produkcijas ražošanas atdalītie maksājumi ir pieskaitīti attiecīgi pie atbalsta augkopībai vai lopkopībai. Pārējo maksājumu grupā ir iekļauti maksājumi lauku attīstības programmas (LAP) pasākumiem, izmaksu un zaudējumu kompensācijas, kā arī atbalsts dalībai nacionālajā pārtikas kvalitātes shēmā un maksājumi programmā „Skolas auglis”.

7.6. att. ES un valsts tiešo maksājumu struktūra saimniecībās 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), EUR un %

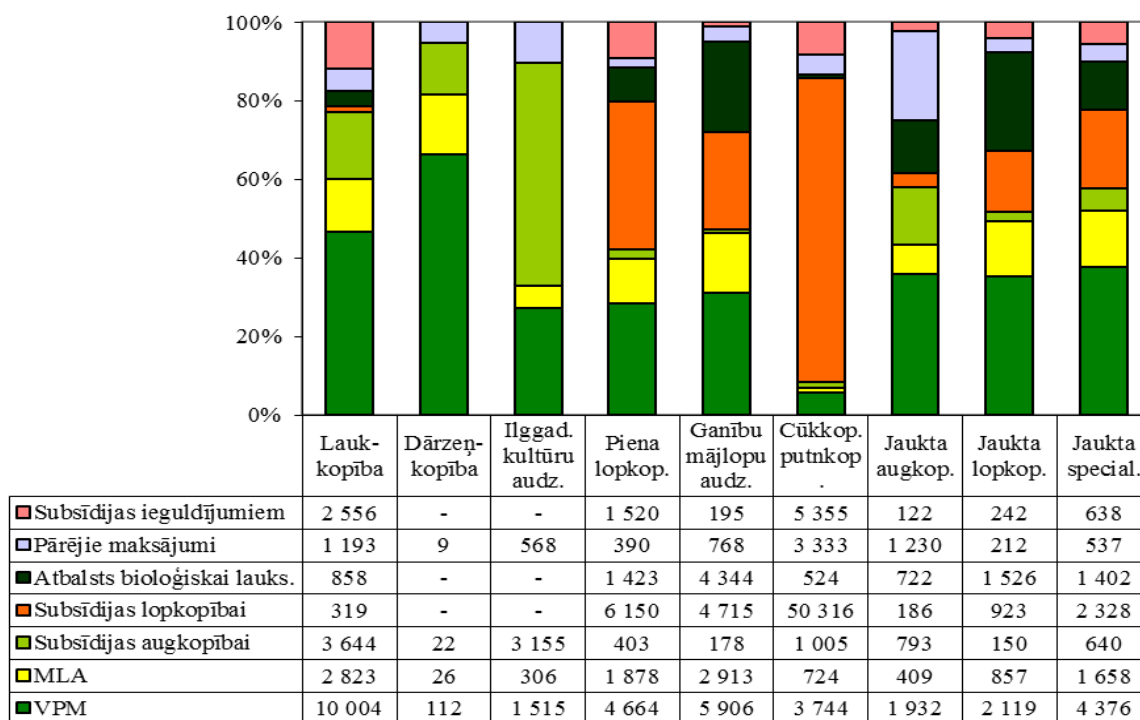
Avots: SUDAT

Atbalsta maksājumu struktūrā vidēji saimniecībās vislielākais īpatsvars – 35,5 % ir vienotajam platību maksājumam (VPM), kā arī atbalsta maksājumiem lopkopībai (22,4 %), kur dominē „ciltsgrāmatas veidošanai un produktivitātes datu izvērtēšanai”. Tālāk seko maksājumi par darbību mazāk labvēlīgos apvidos (MLA) - 12,5 %, atbalsts bioloģiskās lauksaimniecības attīstībai - 9,3 %, ieguldījumu subsīdijas (8,4 %), kas ir LAP pasākuma „Lauku saimniecību modernizācija” ietvaros saņemtais atbalsts investīcijām, un atbalsts augkopībai – 7,7 %.

Vislielākais VPM īpatsvars – 39,6 % ir vismazāko saimniecību grupā līdz 15 tūkst. eiro, bet vismazākais (29,2 %) lielāko saimniecību grupā virs 500 tūkst. eiro. Arī atbalsta bioloģiskajai lauksaimniecībai vislielākais īpatsvars ir mazāko saimniecību grupās, bet tas samazinās, pieaugot saimniecību ekonomiskajam lielumam. MLA vislielākais īpatsvars – 16,6 % ir mazāko saimniecību grupā līdz 15 tūkst. eiro, bet vismazākais (6,0 %) vislielāko saimniecību grupā virs 500 tūkst. eiro.

Pilnīgi pretēja tendence ir atbalstam ieguldījumiem: vislielākais īpatsvars ir lielāko saimniecību grupā – 15,7 %, kas sarūk, samazinoties saimniecību ekonomiskajam lielumam. Saimniecību grupas no 50 līdz 100 tūkst. eiro saņemtā atbalsta struktūra ir vislīdzīgākā vidējai saimniecībai valstī.

Atbalsta maksājumu struktūra apstiprina saimniecību atbilstību to izvēlētajam specializācijas virzienam (7.7. attēls).

7.7. att. ES un valsts tiešo maksājumu struktūra saimniecībās 2014. gadā pēc specializācijas virziena, EUR un %

Avots: SUDAT

Vislielākais kopējais atbalsta apjoms, ieskaitot ieguldījumu subsīdijas, ir cūkkopības un putnkopības saimniecībās - 65 001 EUR, bet vismazākais dārzenkopības specializācijas saimniecībās – 169 EUR. SUDAT izlasē esošās dārzenkopības saimniecības 2014. gadā nav vispār saņēmušas subsīdijas ieguldījumiem. Vislielākās ieguldījumu subsīdijas

vidēji uz saimniecību ir cūkkopības un putnkopības saimniecībās – 5 355 EUR. Šo saimniecību grupā ir daudz pēc ekonomiskā lieluma lielu saimniecību, kas veic arī apjomīgas investīcijas.

Cūkkopības un putnkopības saimniecībās liela summa - vidēji uz saimniecību 50 316 EUR, ir subsīdijām lopkopībai, kur lielāko daļu atbalsta veido atbalsts par sīvēnmātēm „ciltsgrāmatas veidošanai un produktivitātes datu izvērtēšanai”.

Cūkkopības un putnkopības saimniecībās liels īpatsvars un liela summa vidēji uz saimniecību 3 333 EUR ir pārējiem atbalsta maksājumiem, kur lielākā daļa ir atbalsts apdrošināšanas polišu iegādes izdevumu segšanai. Ganību mājlopu audzēšanas saimniecībās liels atbalsts - vidēji uz saimniecību 4 344 EUR, ir atbalsts bioloģiskai lauksaimniecībai.

7.3. Valsts atbalsta nozīme saimniecību ienākumu veidošanā

Bieži izmantots rādītājs ekonomiskajā analīzē ir bruto segums. Lai uzņēmums strādātu ar peļņu, bruto segumam ir jābūt lielākam par pastāvīgo¹, pieskaitāmo izmaksu un nolietojuma summu, ko turpmāk kopā sauksim par pārējām izmaksām, atšķirībā no specifiskajām ražošanas nozaru izmaksām, kas iekļautas bruto seguma aprēķinā.

Nemot vērā, ka liela daļa lauksaimnieciskās produkcijas ražotāju ir individuālās saimniecības, kur parasti ģimenes darbaspēkam gada laikā alga netiek maksāta (reizēm tiek veikti sociālā nodokļa maksājumi, dažreiz maksāta arī alga, bet parasti tam nav tieša sakara ar ieguldīto darba apjomu saimniecībā), bet ģimenes rīcībā paliek peļņa (vai no citiem ģimenes ienākumiem jāsedz zaudējumi), ir nepieciešams ienākumu novērtējumā iekļaut izmaksas arī nealgotajam darbaspēkam.

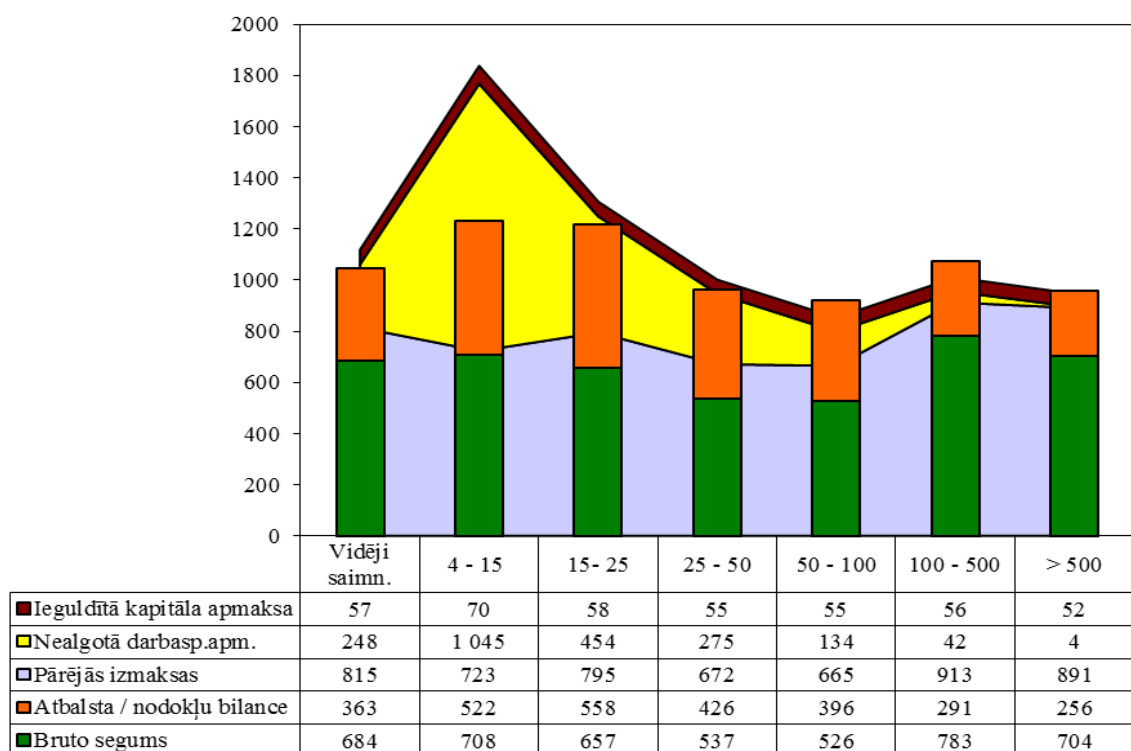
Lai noteiktu faktisko peļņu, ko no saimnieciskās darbības gūst lauku uzņēmējs vai to grupa, ir jāņem vērā arī procenti par ieguldīto kapitālu - tos aprēķina kā iespējamus ienākumus, ieguldot īpašnieka kapitālu citur, šajā aprēķinā tie ir pieņemti 4 %.

Saimniecību ienākumus nosaka, aprēķinot kopējo bruto segumu (apakšējais stabiņš) un saņemto ES un valsts atbalstu (bez ieguldījuma subsīdijām), kas veido stabiņa augšējo daļu (7.8. un 7.9. attēls).

Laukumi attēlo bruto seguma aprēķinā neiekļautās izmaksas: pārējās ražošanas izmaksas un pierēķinātās izmaksas nealgotajam darbaspēkam un ieguldītajam kapitālam. Saimniecībās īpaši svarīgi ir nosegt pierēķinātās izmaksas nealgotajam darbaspēkam, kas ir samaksa zemniekam par ieguldīto darbu. Lai varētu grafiski attēlot un salīdzināt rezultātus dažāda lieluma saimniecībās, rādītāji ir attiecināti uz ekonomisko lielumu tūkstošos eiro.

Nevienā saimniecību grupā bruto segums bez atbalsta maksājumiem nenosedz visas ražošanas izmaksas, ieskaitot arī izmaksas nealgotajam darbaspēkam un ieguldītajam kapitālam (7.8. attēls). Bruto segums kopā ar atbalsta maksājumiem nosedz ražošanas izmaksas un pierēķinātās izmaksas grupās virs 50 tūkst. eiro un šajās grupās ir vērojama arī neliela peļņa, kas vidēji uz saimniecību nepārsniedz 70 eiro.

¹ Pēc ES metodikas, pastāvīgajās izmaksās tiek iekļautas arī darbaspēka un mašīnizmaksas, jo tās ir grūti attiecināt uz katru ražošanas nozari, lai gan arī šīs izmaksas mainās atkarībā no ražošanas apjoma nozarē.

7.8. att. Saimniecību ienākumu veidošanās ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro) 2014. gadā, EUR uz ekonomisko lielumu '000 eiro

Avots: SUDAT

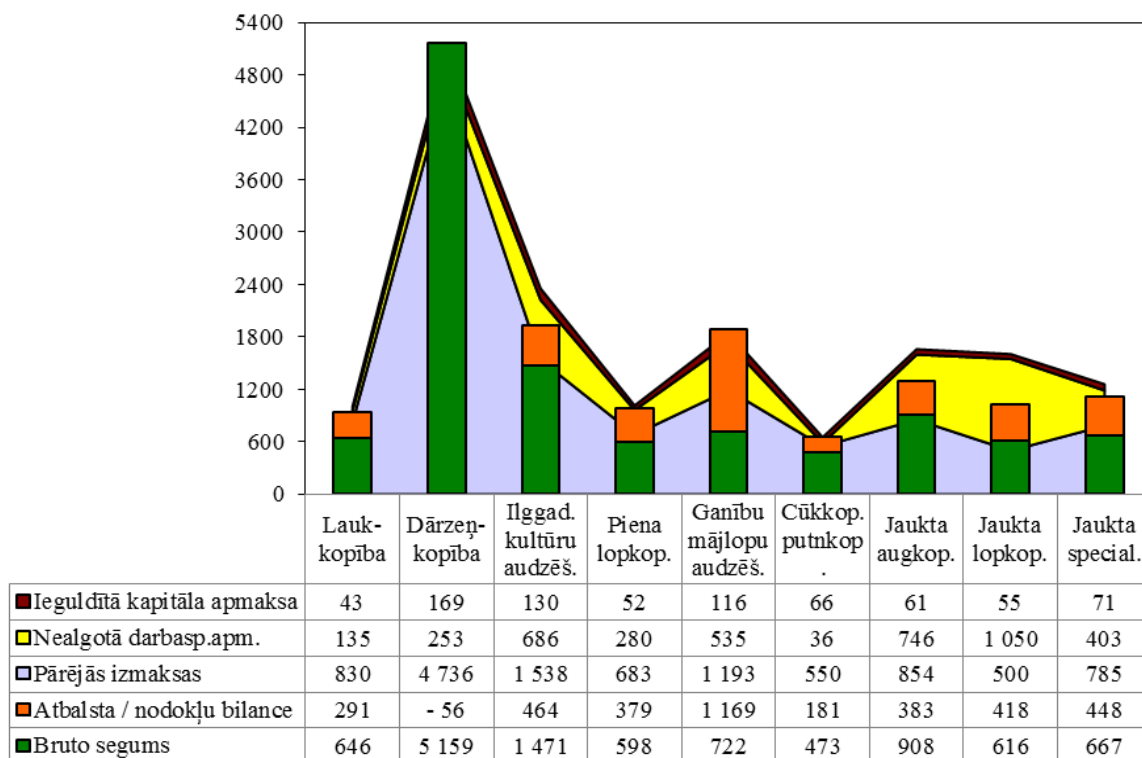
Vidēji lauku saimniecībās, kā arī ekonomiskā lieluma grupās no 15 tūkst. līdz 50 tūkst. eiro, nedaudz pietrūkst, lai bruto segums kopā ar atbalsta maksājumiem nosegtu ražošanas izmaksas un pierēķinātās izmaksas. Mazāko saimniecību grupās bruto segums pat kopā ar atbalsta maksājumiem nenosedz visas ražošanas un pierēķinātās izmaksas. Saimniecību grupā no 15 līdz 25 tūkst. eiro nedaudz pietrūkst, bet vidēji saimniecībās un grupā no 25 līdz 50 tūkst. eiro bruto segums kopā ar atbalsta maksājumiem nosedz nealgotā darbaspēka izmaksas. Vidēji saimniecībās un mazāko saimniecību grupās līdz 25 tūkst. eiro netiek apmaksāts pat nealgotais darbaspēks, nerunājot par ieguldītā kapitāla apmaksu un peļņu.

Ienākumu veidošanās atbilstoši specializācijas virzieniem redzama 7.9. attēlā. Visu specializāciju grupās, izņemot dārzenkopības saimniecības, bruto segums nenosedz grāmatvedībā uzskaitītās izmaksas un pierēķinātās izmaksas nealgotajam darbaspēkam un ieguldītajam kapitālam.

Kopā ar atbalsta maksājumiem neliela peļņa veidojas tikai ganību mājlopu audzēšanas saimniecībās. Cūkkopības un putnkopības saimniecībās kopā ar atbalsta maksājumiem peļņas nav, bet nav arī zaudējumu. Vidēji vismazākais bruto segums uz ekonomisko lielumu '000 eiro ir cūkkopības un putnkopības saimniecībās (473 EUR). Lai gan vidēji jauktas lopkopības saimniecībās grāmatvedībā uzskaitītās izmaksas ir viszemākās, lielo nealgotā darbaspēka izmaksu dēļ, tām ir vislielākie zaudējumi.

Dārzenkopības saimniecībās vidēji ir vislielākais bruto segums (5 159 EUR) uz ekonomisko lielumu '000 eiro un gan bruto segums, gan izmaksas ir vismaz 3 reizes lielākas nekā citu specializāciju saimniecībām. Bruto segums nosedz grāmatvedībā

uzskaitītās izmaksas, kā arī pierēķinātās izmaksas nealgotajam darbaspēkam un izmaksas ieguldītajam kapitālam. Tā kā atbalsta maksājumi ir niecīgi, tad dārzenkopības saimniecībās peļņa neveidojas.

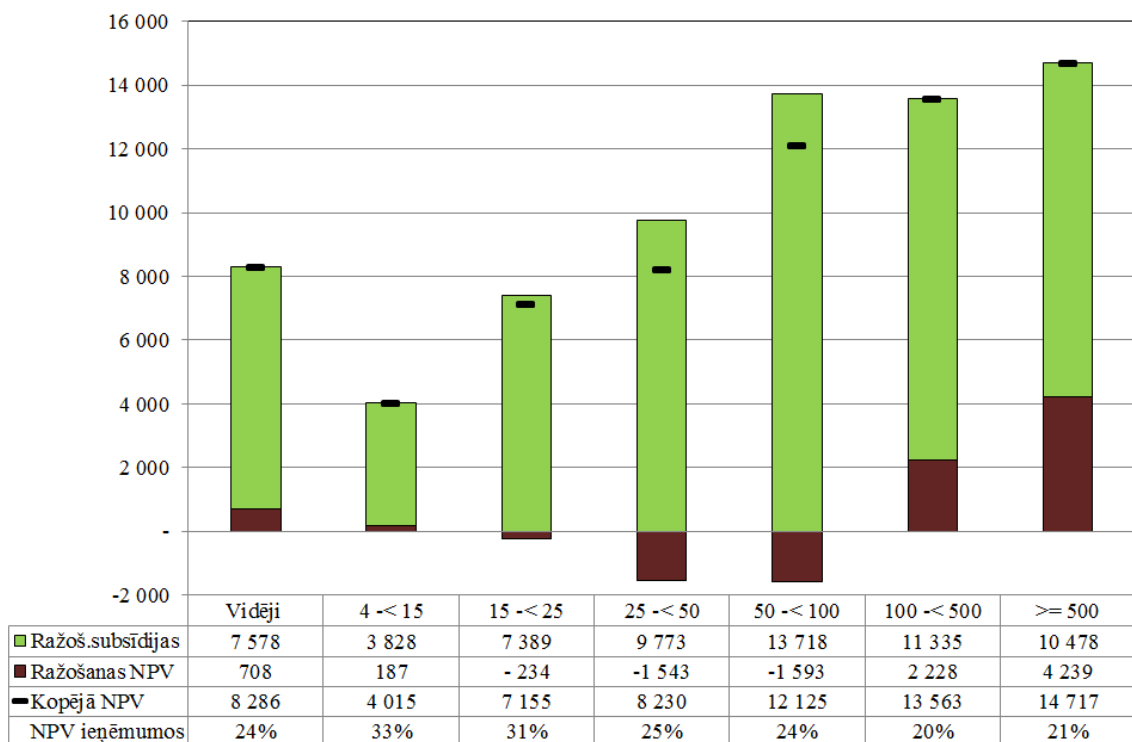
7.9. att. Saimniecību ienākumu veidošanās 2014. gadā pēc specializācijas virziena, EUR uz ekonomisko lielumu '000 eiro

Avots: SUDAT

8. Saimniecību neto pievienotā vērtība

Svarīgs saimnieciskās darbības rādītājs ir neto pievienotā vērtība NPV, kas raksturo jaunradīto vērtību uzņēmumā, izlietojot ražošanas resursus. NPV veidojas no saražotās produkcijas un ražošanas atbalsta summas, atņemot specifiskās un pieskaitāmās izmaksas, pamatlīdzekļu nolietojumu un ražošanas nodokļus. NPV ir vienīgais pieejamo līdzekļu avots saimniecībās ieguldītā darba apmaksai, nomas un procentu maksājumiem, un iespējamai peļņai. Salīdzināt un novērtēt dažāda lieluma saimniecību pievienoto vērtību absolūtos skaitļos nav mērķtiecīgi - lielākai saimniecībai tā noteikti būs lielāka, bet, attiecinot NPV pret kādu citu rādītāju, piemēram, darbaspēka ieguldījumu, iegūstam savstarpēji salīdzināmus rādītājus. Šajā gadījumā neto pievienotā vērtība ir attiecināta pret kopējo ieguldīto darbaspēku, izteiktu nosacītajās darbaspēka vienībās LDV. Attiecinot NPV uz pārskata gada ieņēmumiem, varam novērtēt jaunradītās vērtības daļu ieņēmumos.

2014. gadā neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību strauji pieaug līdz ar saimniecību ekonomisko lielumu no 4 015 eiro vismazāko saimniecību grupā līdz 14 717 eiro vislielāko saimniecību grupā (8.1. attēls).

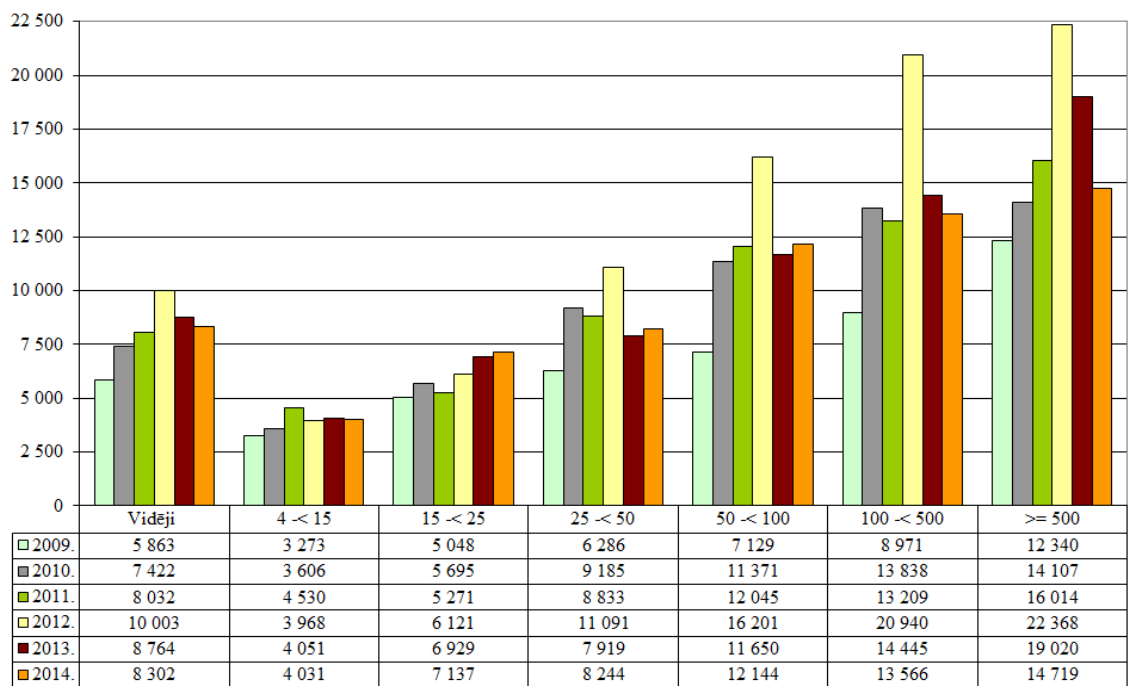

8.1. att. Neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro), EUR un %

Avots: SUDAT

Vidējo saimniecību grupās ar ekonomisko lielumu no 15 līdz 100 tūkst. eiro ražošanas pievienotā vērtība ir negatīva, pārējās saimniecību grupās tā ir pozitīva. Visaugstākais ar ražošanu saistītā atbalsta līmenis uz darbaspēka vienību – 13 718 eiro - jau tradicionāli ir saimniecību grupā ar ekonomisko lielumu no 50 līdz 100 tūkst. eiro. Saimniecību grupās virs 100 tūkst. eiro tas ir par 17 - 24 % zemāks, toties šajās saimniecībās ir ievērojami augstāka ražošanas pievienotā vērtība, kas sastāda 29 % no neto pievienotās vērtības vislielāko saimniecību grupā. Neto pievienotā vērtība saimniecību ieņēmumos vidēji ir 24 %, mazo saimniecību grupās līdz 25 tūkst. eiro tā pārsniedz 30 %, pārējās saimniecību grupās tā svārstās 20 līdz 25 % robežās.

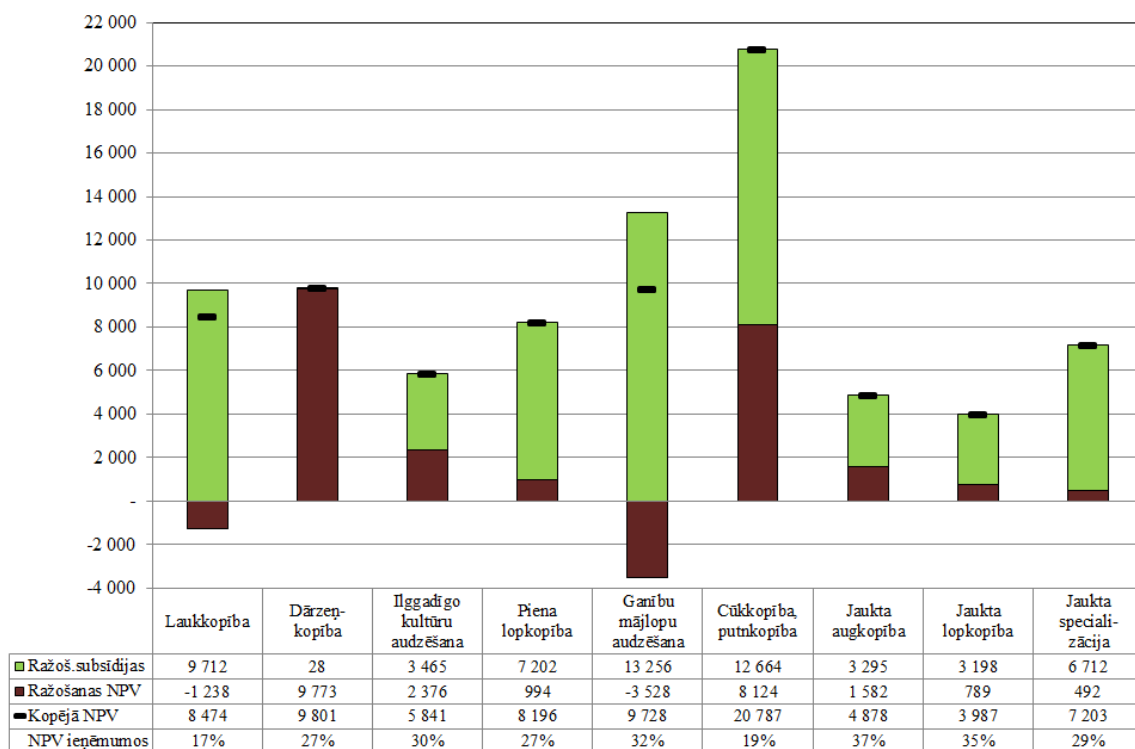
8.2. attēlā ir parādītas NPV izmaiņas laika periodā no 2009. līdz 2014. gadam: 2009. gads ir zemākais punkts visām saimniecību grupām, turpmākajos gados NPV būtiski pieaug, sasniedzot augstāko līmeni 2012. gadā visās grupās, izņemot vismazākās saimniecības, kurās 2011. gads bijis veiksmīgāks. Mazo un vidējo saimniecību grupās ar ekonomisko lielumu no 15 līdz 100 tūkst. eiro 2014. gadā NPV ir nedaudz pieaugusi, salīdzinot ar 2013. gadu, toties lielajās saimniecībās ir vērojams NPV samazinājums, sevišķi saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro, kur NPV uz darbaspēka vienību ir samazinājusies par ceturtdaļu.

8.2. att. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību ekonomiskā lieluma grupās ('000 eiro) 2009.-2014. gadā, EUR

Avots: SUDAT

Saimniecību NPV uz darbaspēka vienību atbilstoši specializācijas virzieniem visaugstākā 2014. gadā ir cūkkopības un putnkopības saimniecībās (20 787 eiro), virs vidējā līmeņa tā ir arī laukkopības (8 474 eiro), dārzenkopības (9 801 eiro) un ganību mājlopu audzēšanas (9 728 eiro) specializācijas saimniecībās, pārējo specializāciju saimniecībās NPV uz darbaspēka vienību ir zem vidējā līmeņa (8.3. attēls). Vismazākā NPV uz darbaspēka vienību jau tradicionāli ir jauktas lopkopības specializācijas saimniecībās – 3 987 eiro.

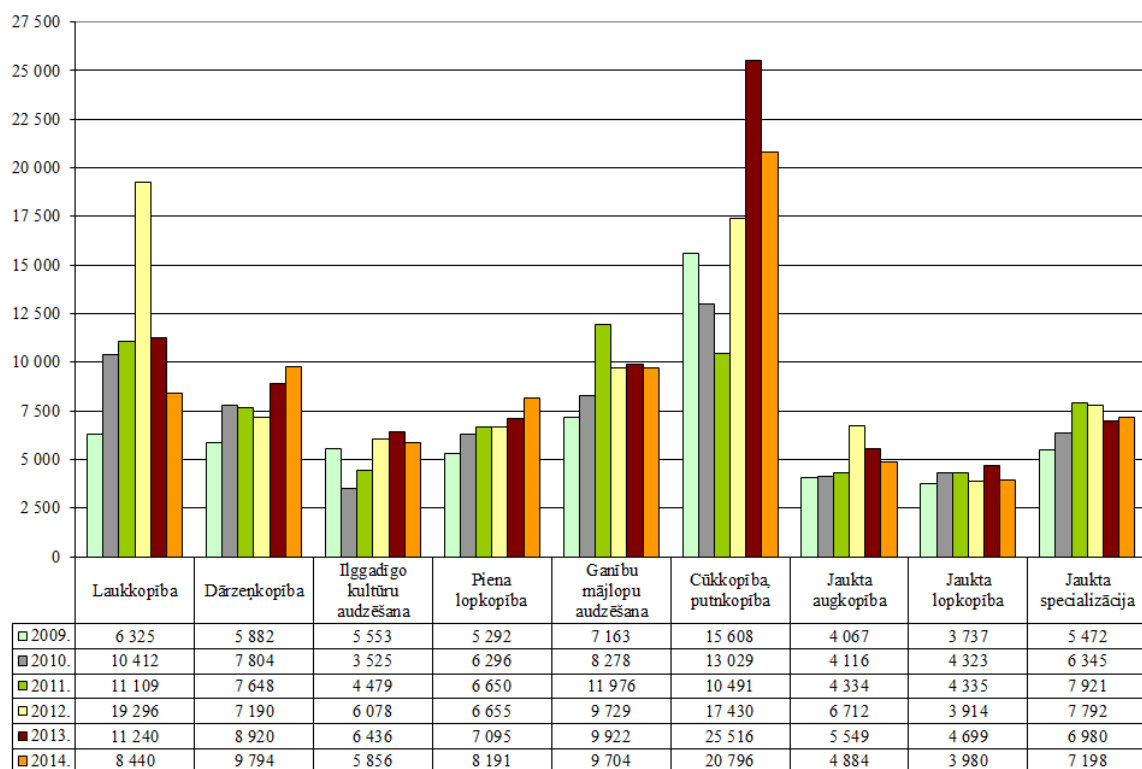
8.3. att. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību 2014. gadā pēc specializācijas virziena, EUR un %

Avots: SUDAT

Jāatzīmē, ka 2014. gadā negatīva ražošanas NPV ir ganību mājlopu audzēšanas un laukkopības saimniecībās, pārējo specializāciju saimniecībās tā ir pozitīva, bet visaugstākā – cūkkopības un putnkopības specializācijas (8 124 eiro) un dārzenkopības (9 773 eiro) saimniecībās. Valsts un ES atbalsta līmenis dažādu specializāciju saimniecībās ir atšķirīgs: dārzenkopības specializācijas saimniecībās 0,3 %, bet ganību mājlopu audzēšanas specializācijas saimniecībās vienīgi atbalsts sastāda pievienoto vērtību, turklāt šai saimniecību grupai kopējā pievienotā vērtība ir trešā augstākā aiz cūkkopības un putnkopības, kā arī dārzenkopības saimniecībām.

Visaugstākais NPV īpatsvars ieņēmumos ir jauktas augkopības specializācijas saimniecībās - 37 %, bet viszemākais – laukkopības specializācijas saimniecībās – 17 %.

Analizējot NPV pārmaiņas laikā kopš 2009. gada saimniecībās pēc specializācijas virziena, redzam, ka tendences saimniecību grupās ir atšķirīgas (8.4. attēls). Laukkopības saimniecībām 2012. gadā bija augstākā NPV analizējamā periodā, toties turpmākos gados tā samazinājās līdz 8 440 eiro 2014. gadā, kas sastāda tikai 40 % no 2012. gada līmeņa. Cūkkopības un putnkopības saimniecībās veiksmīgāks bija 2013. gads, kad NPV uz darbaspēka vienību pārskata periodā bija visaugstākā – 25 516 eiro, bet 2014. gadā tā samazinājās par 18 %. NPV uz darbaspēka vienību 2014. gadā nedaudz pieauga tikai jauktas specializācijas (par 3 %), dārzenkopības (par 10 %) un piena lopkopības (par 15 %) specializācijas saimniecībās.

8.4. att. Saimniecību neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību, atbilstoši specializācijas virzieniem 2009.-2014. gadā, EUR

Avots: SUDAT

9. Saimniecību maksātspēja

Maksātspēja ir saimniecību spēja segt īstermiņa un ilgtermiņa saistības, ko tās uzņēmušas, lai varētu turpināt vai paplašināt savu biznesu. Saistību īpatsvars bilancē 2014. gadā vidēji saimniecībās ir 31,4 %, no tām īstermiņa saistības ir 9,8 % (9.1. tabula).

9.1. tabula. Saistību īpatsvars bilancē un likviditātes koeficienti ekonomiskā lieluma grupās

Lieluma grupa '000 eiro Saistības	Gads	Vidēji saimn.	4-15	15-25	25-50	50-100	100-500	500 un vairāk
Kopā saistības,%	2014.	31,4	6,8	18,9	19,3	24,3	34,8	47,8
	2013.	33,4	4,4	19,0	20,5	26,6	37,4	52,8
Īstermiņa saistības,%	2014.	9,8	2,3	7,4	5,5	7,9	12,9	13,2
	2013.	10,0	0,2	5,2	5,4	8,9	12,7	15,0
Likviditātes koeficients	2014.	2,7	11,5	3,9	5,6	3,9	2,2	1,7
	2013.	2,7	27,8	6,6	5,4	3,2	2,3	1,6

Avots: SUDAT

Vismazākajās saimniecībās ar ekonomisko lielumu līdz 4 000 eiro saistības ir tikai 6,8 %, bet īstermiņa saistības 2,3 % no bilances vērtības. Saistību īpatsvars pieaug reizē

ar ekonomisko lielumu, un vislielāko saimniecību grupā ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro kopējās saistības sasniedz 47,8 % no bilances vērtības, bet īstermiņa saistības – 15,2 %. Salīdzinot ar 2013. gadu, vidējais saistību īpatsvars bilancē ir samazinājies par 2 procentpunktiem, bet īstermiņa saistību īpatsvars samazinājies par 0,2 procentpunktiem, Likviditāte 2014. gadā palikusi iepriekšējā gada līmenī – 2,7.

Likviditātes koeficients ir rādītājs, kas raksturo saimniecību maksāspēju - vai apgrozāmo līdzekļu daudzums ir pietiekošs īstermiņa saistību segšanai. Likviditātes rādītāji liecina, ka saimniecībām nevajadzētu būt problēmām ar aizņēmumu atmaksu. Vismazākajās saimniecībās likviditātes rādītāji tradicionāli ir ļoti augsti, tomēr tas neliecina par šo saimniecību labo finansiālo stāvokli, bet drīzāk gan par problēmām piesaistīt finansiālos līdzekļus no ārienes.

Analizējot rādītājus pēc specializācijas virziena, 2014. gadā lielākais saistību īpatsvars bilancē ir cūkkopības un putnkopības – 47,3 %, īstermiņa – 13,3 % un laukkopības specializācijas saimniecībās - 37,9 %, īstermiņa – 11,6 %, bet vismazākais - jauktas lopkopības specializācijas saimniecībās – 3,6 %, īstermiņa – 1,4 % (9.2. tabula). Salīdzinot ar 2013. gadu, saistību īpatsvars bilancē visvairāk ir palielinājies ilggadīgo stādījumu audzēšanas specializācijas saimniecībās, attiecīgi par 6,3 procentpunktiem. Vislielākais samazinājums ir jauktas lopkopības specializācijas saimniecībās – par 6,2 procentpunktiem. Vislielākais likviditātes koeficienta palielinājums 2014. gadā ir jauktas lopkopības specializācijas saimniecībās, kur tas, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir pieaudzis vairāk nekā 2,5 reizes. Vismazākais likviditātes koeficients ir dārzenkopības specializācijas saimniecībās - 1,2.

9.2. tabula. Saistību īpatsvars bilancē un likviditātes koeficienti, atbilstoši specializācijas virzieniem

Specializācija Saistības	Gads	Lauk- kopība	Dārzen- kopība	Ilggad. kultūras	Piena lopkop.	Ganāmie mājlopi	Cūkkop., putnkop.	Jaukta augkop.	Jaukta lopkop.	Jaukta specializ.
Kopā saistības,%	2014.	37,9	35,0	25,4	26,6	21,4	47,3	11,6	3,6	18,8
	2013.	40,3	33,6	19,1	25,5	21,7	49,7	17,8	6,1	24,4
Īstermiņa saistības,%	2014.	11,6	17,1	9,4	7,2	6,2	13,3	3,4	1,4	5,1
	2013.	12,8	15,1	2,4	6,8	4,9	4,2	7,2	2,1	5,5
Likviditātes koeficients	2014.	2,4	1,2	3,1	3,6	4,5	1,9	7,5	20,5	5,4
	2013.	2,3	2,1	9,0	3,6	5,0	6,7	3,8	7,9	4,4

Avots: SUDAT

10. Saimniecību ieguldījumi

Gan saistību īpatsvars bilancē, gan ieguldījumu vērtība² 2014. gadā ir samazinājusies, salīdzinot ar 2013. gadu. Vidēji saimniecībās 2014. gadā neto ieguldījuma vērtība ir EUR 4 430, kas ir daudz mazāka nekā iepriekšējos trīs gados. Negatīvs rādītājs pēc ekonomiskā lieluma (10.1. tabula) ir grupā no 4 līdz 15 tūkst. eiro un grupā no 25 līdz 50 tūkst. eiro, pēc specializācijas virziena (10.2. tabula) negatīva neto ieguldījumu vērtība ir dārzenkopības specializācijas un jauktas augkopības specializācijas saimniecībās, visās pārējās grupās tā ir pozitīva.

² Iegādātie pamatlīdzekļi mīnus pārskata gadā aprēķinātais nolietojums

**10.1. tabula. Saimniecību ieguldījumi un nolietojums 2009.-2014. gadā
ekonomiskā lieluma grupās, EUR**

Liel. grupa '000 eiro Rādītājs	Vidēji saimn.	4 - 15	15 - 25	25 - 50	50 - 100	100 - 500	> 500
Ieguldījumi 2014	12 920	1 340	3 555	6 066	20 545	87 800	539 239
Nolietojums 2014	8 490	1 599	3 475	6 404	14 566	53 562	269 245
Neto ieguldījumi 2014	4 430	-259	80	-338	5 979	34 237	269 994
Neto ieguldījumi 2013	9189	526	-189	2534	7220	66570	523379
Neto ieguldījumi 2012	10997	494	1625	7708	15035	83801	830039
Neto ieguldījumi 2011	7395	-132	1162	5326	12615	66861	508900
Neto ieguldījumi 2010	225	-1488	-306	-1036	-780	19916	80600
Neto ieguldījumi 2009	444	-898	-1703	-6848	-8994	5536	323878

Avots: SUDAT

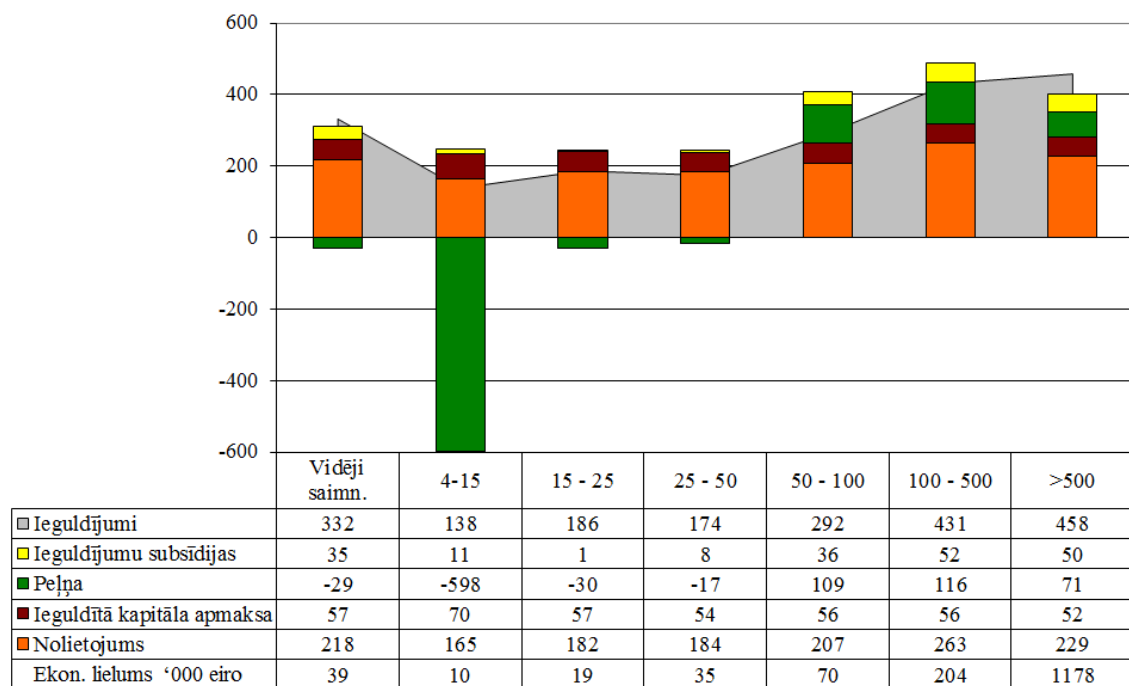
Pēc ekonomiskā lieluma tikai saimniecību grupā no 25 līdz 50 tūkst. eiro ieguldījuma vērtība ir nedaudz palielinājusies, visās pārējās saimniecību grupās ieguldījuma vērtība ir samazinājusies, salīdzinot ar 2013. gadu. Tāpat kā iepriekšējos gados saglabājas tendence, ka lielāki neto ieguldījumi ir saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro, bet, salīdzinot ar 2013. gadu, to vērtība ir samazinājusies par 50 %.

Ieguldījumiem var būt vairāki finansēšanas avoti:

- aprēķinātais nolietojums, kura reinvestēšana nodrošina pamatlīdzekļu uzturēšanu iepriekšējā līmenī,
- ieguldījumu subsīdijas,
- aprēķinātie procenti par ieguldīto kapitālu, kas ir peļņas daļa, un to īpašnieks var izlietot attīstībai,
- peļņa, par kuras izlietojumu arī var lemt īpašnieks,
- no ārienes piesaistītais kapitāls.

Šajā nodaļā analizēsim tikai saimniecību pašu līdzekļus. Nepieciešams uzsvērt, ka ieguldījumus un to finansēšanas avotus nevar vērtēt katrā konkrētā saimniecībā, bet gan izmantot tikai visa sektora vērtējumam, jo visi šie procesi nenorit vienlaikus: lielāks nolietojums ir saimniecībās, kas investīcijas jau veikušas un kurām papildu ieguldījumi varbūt pat nav vajadzīgi, vai arī tie lielo parādsaistību dēļ nav iespējami.

2014. gadā pēc ekonomiskā lieluma pašu līdzekļus tiek pārsniegti pašā mazākajā un pašā lielākajā grupā, attiecīgi grupā no 4 līdz 15 tūkst. eiro un grupā virs 500 tūkst. eiro. Visās pārējās grupās tie netiek pārsniegti, un vismazākie ieguldījumi pret paša līdzekļiem ir grupā no 50 līdz 100 tūkst. eiro. (10.1. attēls).

10.1. att. Saimniecību ieguldījumi un pašu finansēšanas līdzekļi 2014. gadā ekonomiskā lieluma grupās uz ekonomiskā lieluma vienību ('000 eiro), EUR 3

Avots: SUDAT

Vislielākās investīcijas ir grupā virs 500 tūkst. eiro - to ieguldījumi 1,3 reizes pārsniedz pašu līdzekļus, tas nozīmē, ka saimniecības ir saņēmušas aizdevumus un spējušas pārliecināt kreditorus par spēju tos atmaksāt. Šajās saimniecībās arī īstermiņa saistību īpatsvars ir augsts sakarā ar to, ka kārtējā gada atmaksājamā aizņēmuma daļa ir liela, bet likviditātes koeficients – 1,7. Vismazākie ieguldījumi 2014. gadā ir grupā no 4 līdz 15 tūkst. eiro, šeit arī peļņas rādītāji ir negatīvi.

Vislielākā neto ieguldījumu vērtība 2014. gadā ir cūkkopības un putnkopības specializācijas saimniecībās, tomēr šajā grupā vērojams arī vislielākais ieguldījuma vērtības samazinājums salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tas saistīts ar ļoti lieliem ieguldījumiem 2013. gadā. (10.2. tabula).

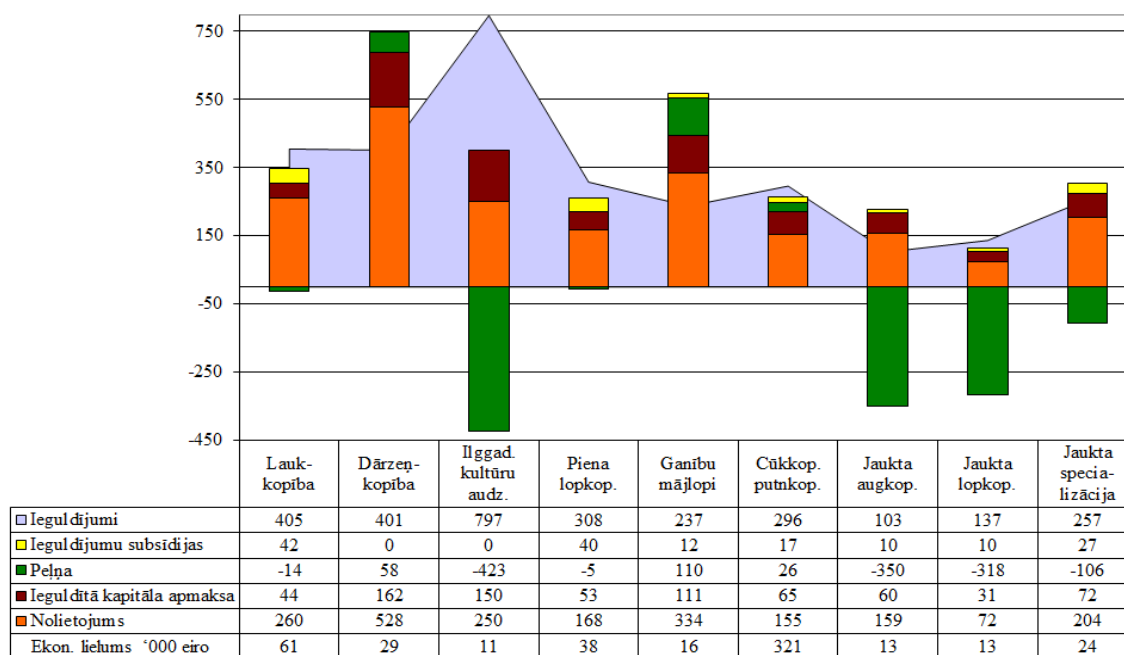
³ Grafiski attēlojamu rādītāju iegūšanai visi pamatrādītāji ir izdalīti ar ekonomisko lielumu 1 000 eiro, kas dots datu tabulas pēdējā rindā

10.2. tabula. Saimniecību ieguldījumi un nolietojums 2009.-2014. gadā pēc specializācijas virziena, EUR

	Lauk- kopība	Dārzen- kopība	Ilggad. kult. audz.	Piena lopkop.	Ganību mājlopi	Cūkkop., putnkop.	Jaukta augkop.	Jaukta lopkop.	Jaukta specializ.
Ieguldījumi 2014	24 649	11 679	9 077	11 716	3 741	95 182	1 291	1 794	6 050
Nolietojums 2014	15 847	15 354	2 853	6 411	5 260	49 915	1 992	1 710	4 808
Neto ieguld. 2014	8 803	-3 675	6 223	5 306	-1 519	45 267	-701	84	1 242
Neto ieguld. 2013	18 334	-9 108	2 413	4 454	3 470	87 353	1 665	18 334	-9 108
Neto ieguld. 2012	18 319	28 724	-460	4 949	5 804	198 458	1 098	18 319	28 724
Neto ieguld. 2011	10 741	15 452	2 143	4 478	5 667	80 589	3 371	10 741	15 452
Neto ieguld. 2010	1 500	-1 897	-2 786	-522	-1 944	8 907	1 497	1 500	-1 897
Neto ieguld. 2009	2 260	-5 242	-5 215	-2 203	1 259	68 160	901	2 260	-5 242

Avots: SUDAT

Negatīvs ieguldījumu vērtības rādītājs ir trīs grupās pēc specializācijas virziena: dārzenkopības specializācijas saimniecībās, ganību mājlopu audzēšanas specializācijas un jauktas augkopības specializācijas saimniecībās. Dārzenkopības specializācijas saimniecībās negatīvais neto ieguldījums ir saistīts ar lielākām investīcijām iepriekšējos gados un attiecīgi 2014. gadā ar lielāku nolietojumu. Ieguldījumu vērtības pieaugums ir vērojams ilggadīgo stādījumu audzēšanas specializācijas saimniecībās, piena lopkopības specializācijas saimniecībās un jauktas specializācijas saimniecībās, visās pārējās saimniecību grupās pēc specializācijas virziena ieguldījumu vērtība ir samazinājusies.

10.2. att. Saimniecību ieguldījumi un pašu finansēšanas līdzekļi 2014. gadā pēc specializācijas virziena uz ekonomiskā lieluma vienību ('000 eiro), EUR 4

Avots: SUDAT

⁴ Grafiski attēlojamu rādītāju iegūšanai visi pamatrādītāji ir izdalīti ar ekonomisko lielumu 1 000 eiro, kas dots datu tabulas pēdējā rindā

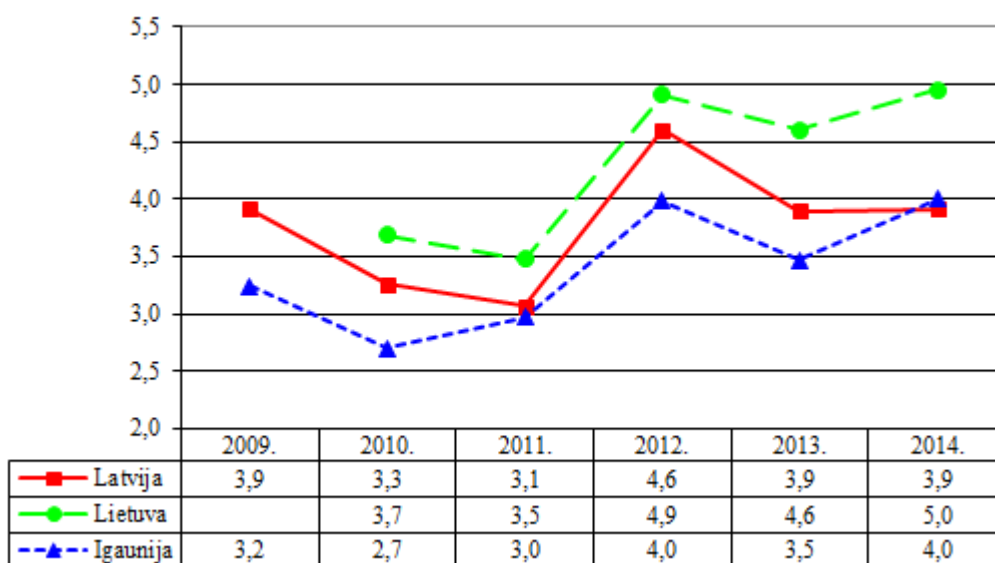
Analizējot ieguldījumus un pašu līdzekļus to finansēšanai pēc saimniecību specializācijas virziena, redzam, pašu līdzekļi netiek pārsniegti, dārzenkopības specializācijas, ganību mājlopu audzēšanas specializācijas saimniecībās (10.2. attēls). Pārējās specializācijas saimniecībās ieguldījumi pārsniedz pašu līdzekļus, un visvairāk tie tiek pārsniegti jauktas specializācijas saimniecībās.

II nodaļa. Baltijas valstu lauku saimniecību darbības rādītāju salīdzinošā analīze

Šajā nodaļā veiktā salīdzinošā analīze tiek balstīta uz Baltijas valstu nacionālo FADN aģentūru: Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūta, Lietuvas Agrārās ekonomikas institūta un Igaunijas Agrārās ekonomikas pētniecības centra apkopotiem datiem. Ja nav īpaši atrunāts, Lietuvas lauku saimniecību darbības rezultātu analīzē izmantoti tikai zemnieku saimniecību dati, un tie ir pieejami sākot ar 2010. gadu, kad tika ieviesta jaunā saimniecību tipoloģija. Igaunijā un Latvijā dati līdz 2009. tika pārrēķināti atbilstoši jaunajai saimniecību tipoloģijai.

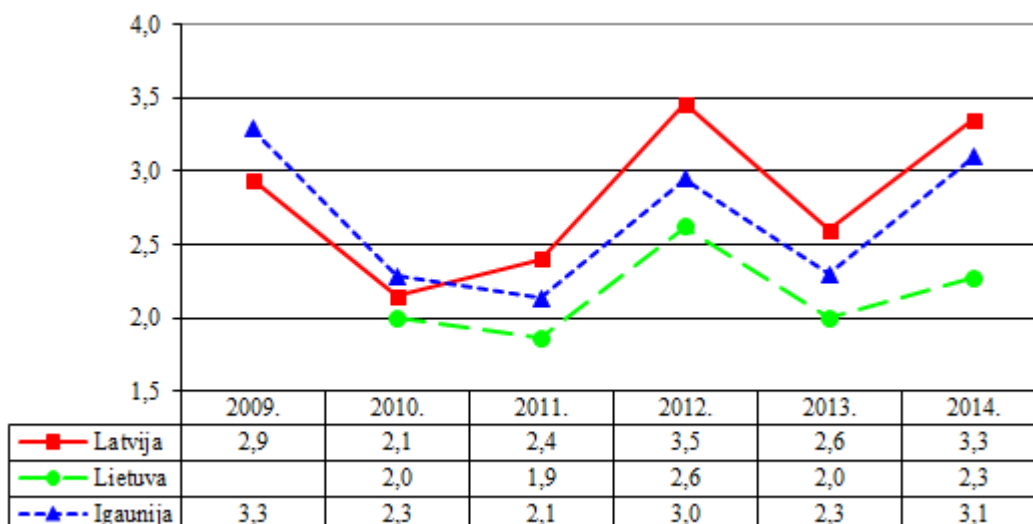
1. Ražība

Laukaugu ražību Baltijas valstu saimniecībās ietekmē atšķirīgi agroklimatiskie apstākļi: Lietuva – valsts, kas atrodas vairāk uz dienvidiem, Latvija – pa vidu un Igaunija – ziemeļos (**Error! Reference source not found., Error! Reference source not found., Error! Reference source not found., Error! Reference source not found..** attēls). Kviešu ražība 2014. gadā Baltijas valstīs pieauga, izņemot Latviju, kur tā palika iepriekšējā gada līmenī. Lietuvā kviešu ražība bija augstākā pārskata periodā – 5 tonnas no hektāra. Arī rudzu ražība pieauga, sevišķi Igaunijā - par 35 % un Latvijā – par 29 %.

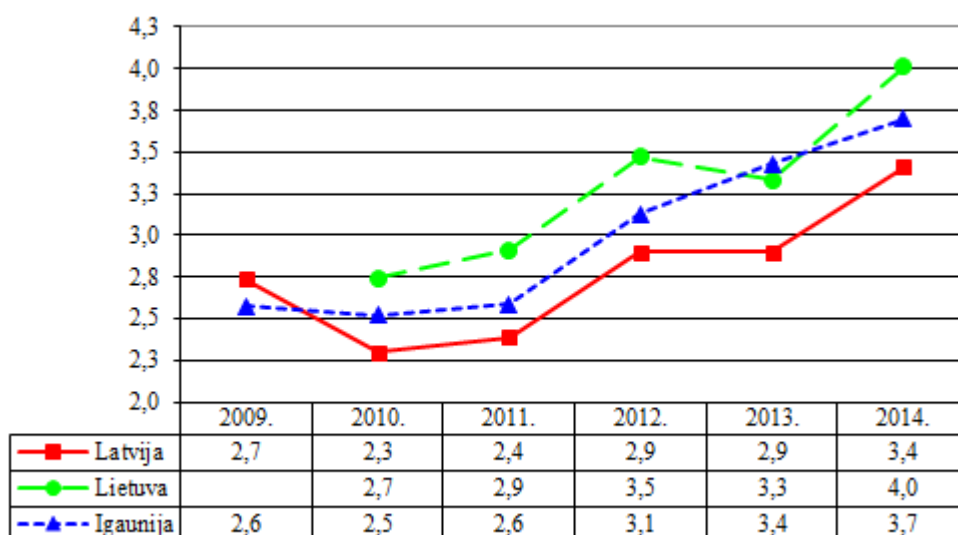
1.1. att. Kviešu ražība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, tonnas no ha

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

1.2. att. Rudzu ražība Baltijas valstu saimniecībās 2009.– 2014. gadā, tonnas no ha

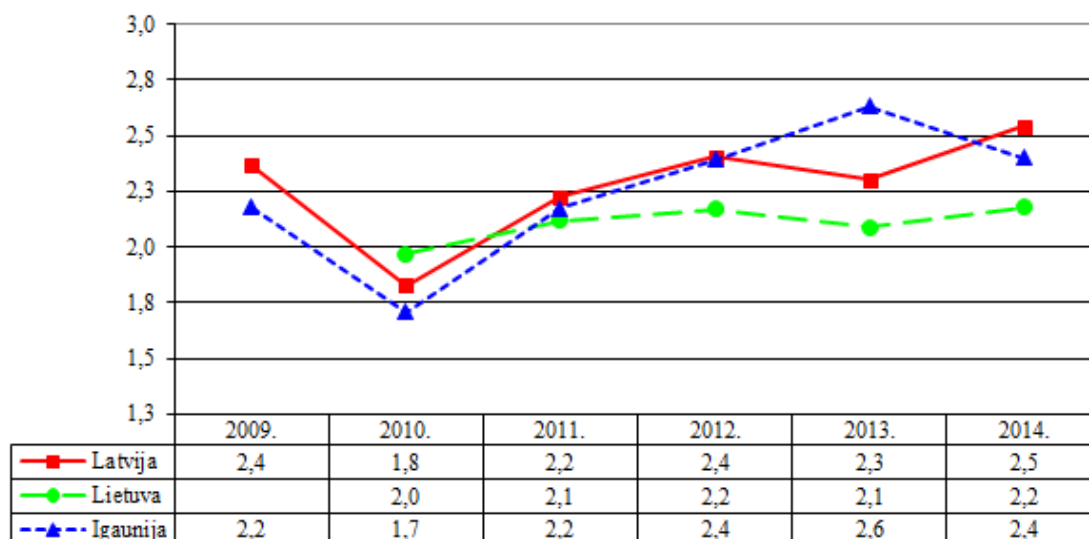
Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

1.3. att. Miežu ražība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, tonnas no ha

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

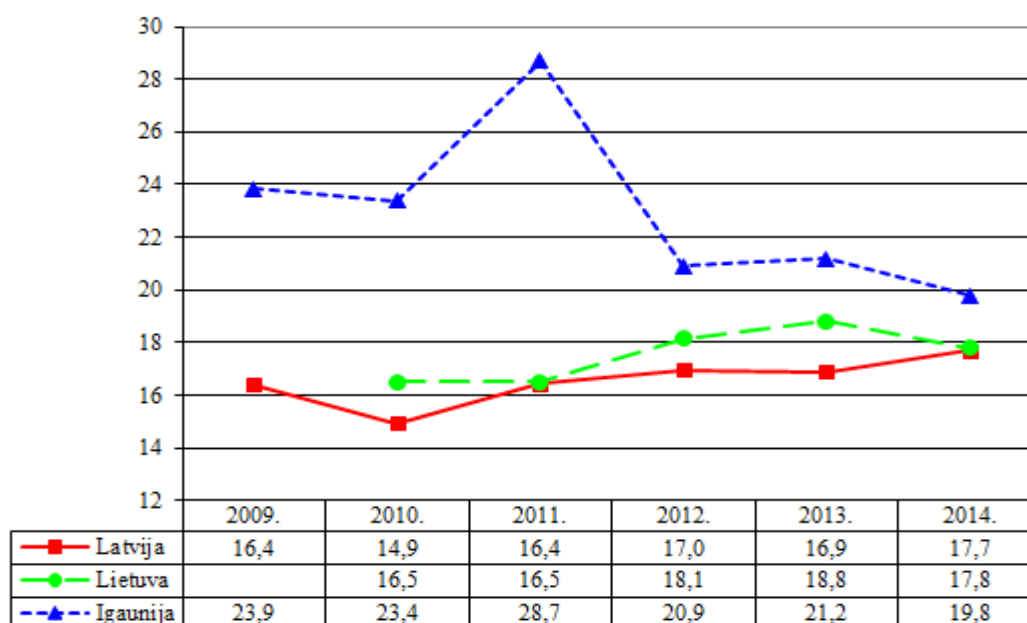
Lai arī miežu ražība pieauga visās Baltijas valstīs par 8 līdz 20 %, Latvijā tā joprojām ir viszemākā. Tāpat kā kviešu ražība, arī miežu ražība Lietuvā bija augstākā pārskata periodā, sasniedzot 4 tonnas no hektāra (Error! Reference source not found., Error! Reference source not found.. attēls). Auzu ražība nedaudz pieauga Latvijā un Lietuvā, bet Igaunijā tā samazinājās par 9 %.

1.4. att. Auzu ražība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, tonnas no ha

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

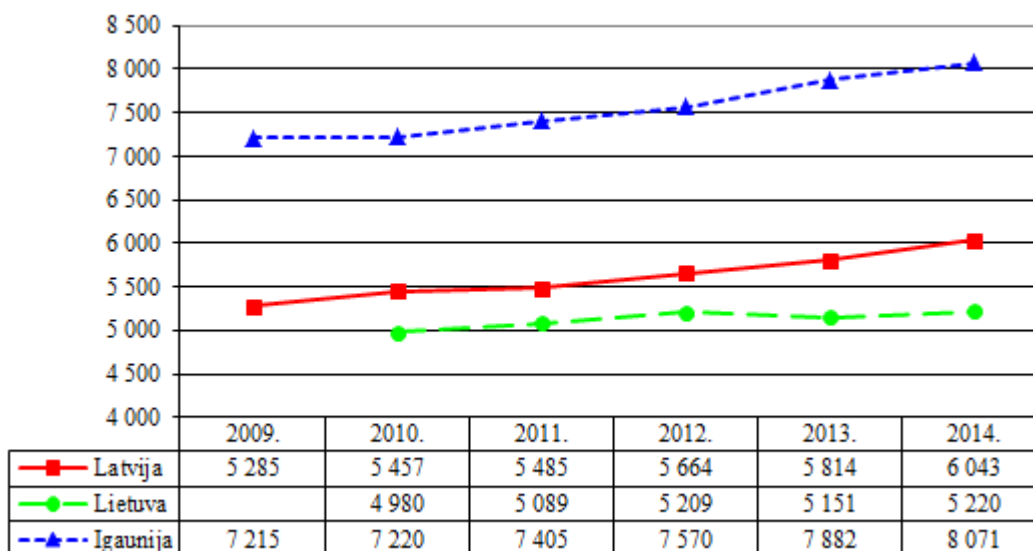
Baltijas valstīs augstākās ražas kartupeļiem jau tradicionāli bija Igaunijā, sasniedzot rekordražu 2011. gadā – 28,7 tonnas no ha. 2014. gadā Igaunijā un Lietuvā bija vērojams neliels kartupeļu ražas samazinājums, turpretī Latvijā pavisam neliels pieaugums (**Error! Reference source not found.** attēls). Pēdējos trijos gados kartupeļu ražas Baltijas valstīs sāk izlīdzināties, Latvijā un Lietuvā tās ir par 10 % zemākas nekā Igaunijā.

1.5. att. Kartupeļu ražība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, tonnas no ha

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

Visā pārskata periodā Igaunijas saimniecībās piena izslaukums bijis ievērojami augstāks nekā Latvijā un Lietuvā, turklāt tas nepārtraukti pieauga, sasniedzot 8 071 kg no govīm 2014. gadā (1.6. attēls). Arī Latvijā piena izslaukums pieaug katru gadu par 3-4 %, 2014. gadā sasniedzot 6 043 kg no govīm, kas sastāda 75 % no Igaunijas piena izslaukuma. Lietuvā 2014. gadā novērojams neliels piena izslaukuma palielinājums - par 69 kg no govīm.

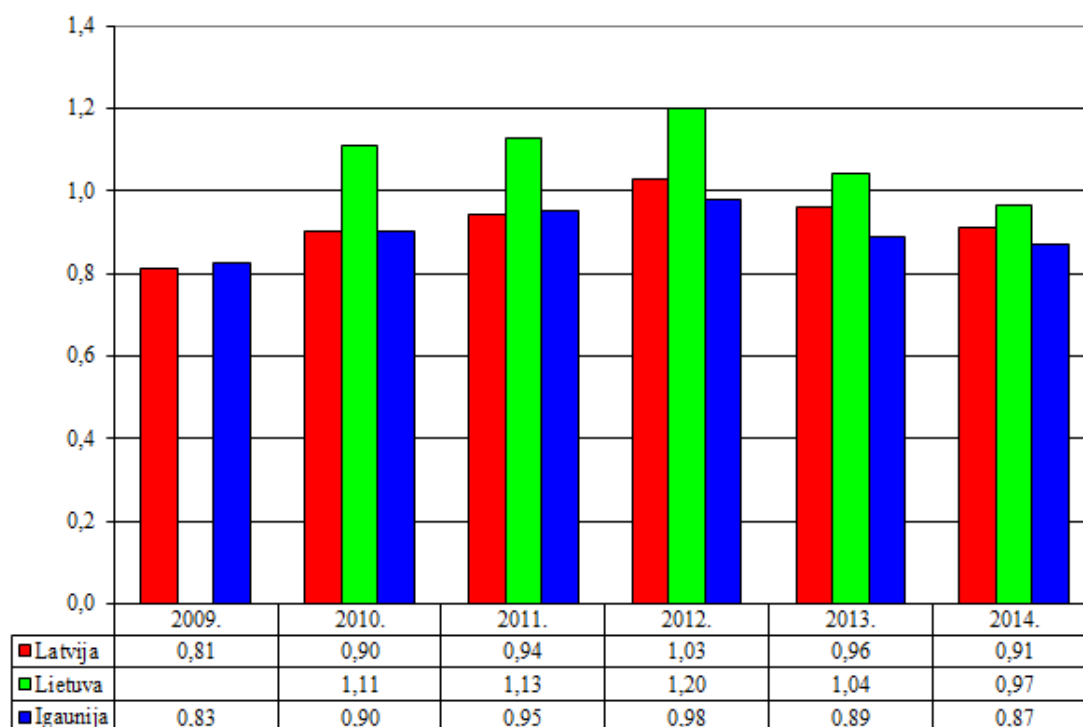
1.6. att. Piena izslaukums Baltijas valstu saimniecībās 2009.-2014. gadā, kg no govīm

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

2. Produkcijas izlaides un izmaksu attiecība

Viens no Eiropas Komisijas atzītiem un plaši pielietotiem rādītājiem, kuru izmanto lauku saimniecību darbības salīdzinošajai analīzei dažādās ES dalībvalstīs, ir kopējās produkcijas izlaides un tā ražošanas izmaksu attiecība. Izlaides vērtība iekļauj pārdoto, saimniecības iekšējam patēriņam un samaksai par darbu izlietoto, mājāsaimniecībā patērēto produkciju, kā arī krājumu starpību, ieņēmumus no saimniecību sniegtajiem pakalpojumiem un citus saimnieciskās darbības ieņēmumus. Tādējādi, atšķirībā no neto pievienotās vērtības, šis rādītājs raksturo saimniecības ražošanas efektivitāti, neņemot vērā subsīdiu formā saņemto valsts atbalstu.

Konsekventi augstākā efektivitāte bija Lietuvas lauku saimniecībās, pārskata periodā produkcijas izlaide pārsniedza izmaksas par 4 līdz 20 procentpunktiem, izņemot 2014. gadu, kad pirmo reizi izmaksas pārsniedza produkcijas izlaidi (**Error! Reference source not found.** attēls). Latvijā un Igaunijā šie rādītāji pasliktinājās ekonomiskās lejupslīdes laikā, laika posmā no 2010.-2012. gadam bija vērojams šīs attiecības pieaugums, bet 2014. gadā attiecība atkal ir samazinājusies.

2.1. att. Produkcijas izlaides un izmaksu attiecība Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā

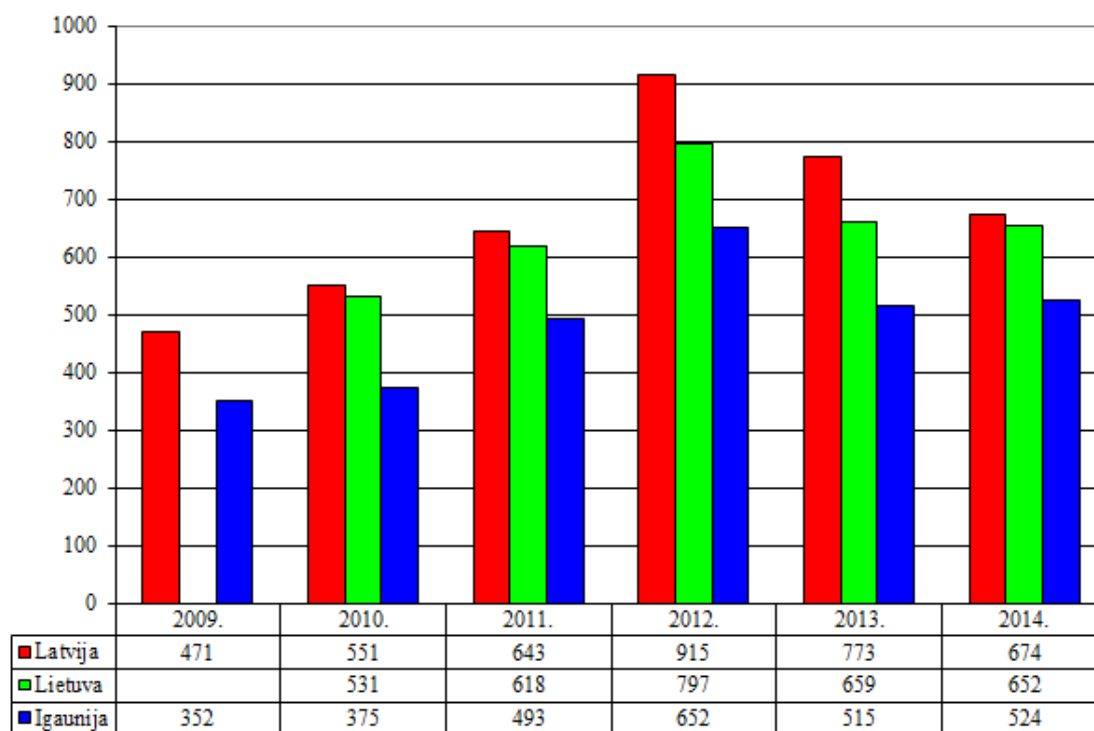
Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

3. Produkcijas izlaide uz ražošanas vienību

Lauksaimniecības produkcijas ražošanas apstākļi un iegūtās ražas Baltijas valstīs ir nedaudz atšķirīgas, tāpēc interesanti ir salīdzināt izlaidi uz ražošanas vienību. **Error! Reference source not found..** attēlā ir apkopota augkopības produkcijas izlaide, bet **Error! Reference source not found..** attēlā lopkopības produkcijas izlaide Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā.

Veicot aprēķinus, augkopības izlaides vērtība un tās ražošanai izmantotās lauksaimniecības zemes platības tika koriģētas, proti, no augkopības izlaides tika atņemta lopbarības izlaides vērtība, savukārt lauksaimniecības zemes platības samazinātas par lopbarības platībām, papuvēm, pļavām un ganībām, kā arī neizmantoto lauksaimniecības zemi. Ievērojot, ka lauksaimniecības zemes izmantošanas intensitāte atšķiras atkarībā no tās izlietojuma, minētās korekcijas nodrošina lielāku rezultātu precizitāti.

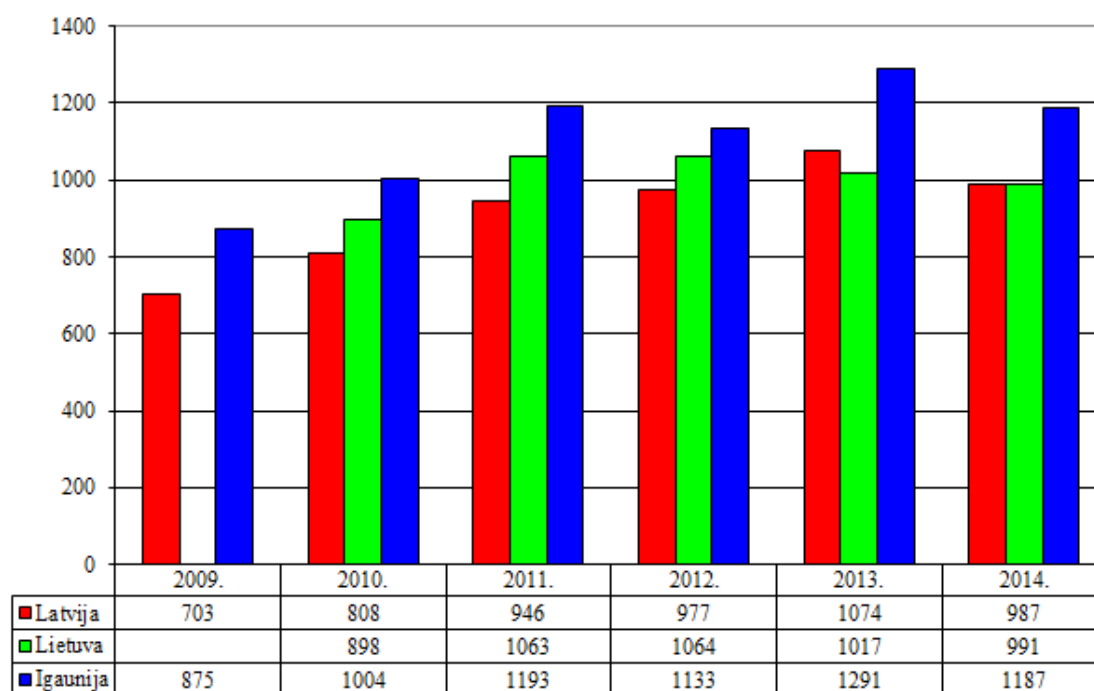
Baltijas valstīs analizējamā laika periodā vadošajās pozīcijās bija Latvijas saimniecības, kam augkopības izlaides vērtība uz 1 ha LIZ 2012. gadā būtiski ir pieaugusi, bet nākošajos divos gados samazinājusies par ceturtdaļu. Arī Igaunijā un Lietuvā ir bijis augkopības izlaides vērtības samazinājums attiecīgi par 20 % un 18 %, salīdzinot ar 2012. gadu.

3.1. att. Augkopības izlaide Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, EURO uz 1 ha LIZ

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

2009.-2014. gadā visaugstākā lopkopības izlaides vērtība bija Igaunijas lauku saimniecībās (**Error! Reference source not found.** attēls). Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, 2014. gadā Latvijā un Igaunijā lopkopības izlaide uz 1 nosacīto mājlopu vienību samazinājās par 8 %, bet Lietuvā samazinājums ir mazāks - tikai par 3 %. Līdz ar to 2014. gadā viszemākā lopkopības izlaide uz 1 nosacīto mājlopu vienību ir Latvijā, kas sastāda 83 % no Igaunijas lopkopības izlaides.

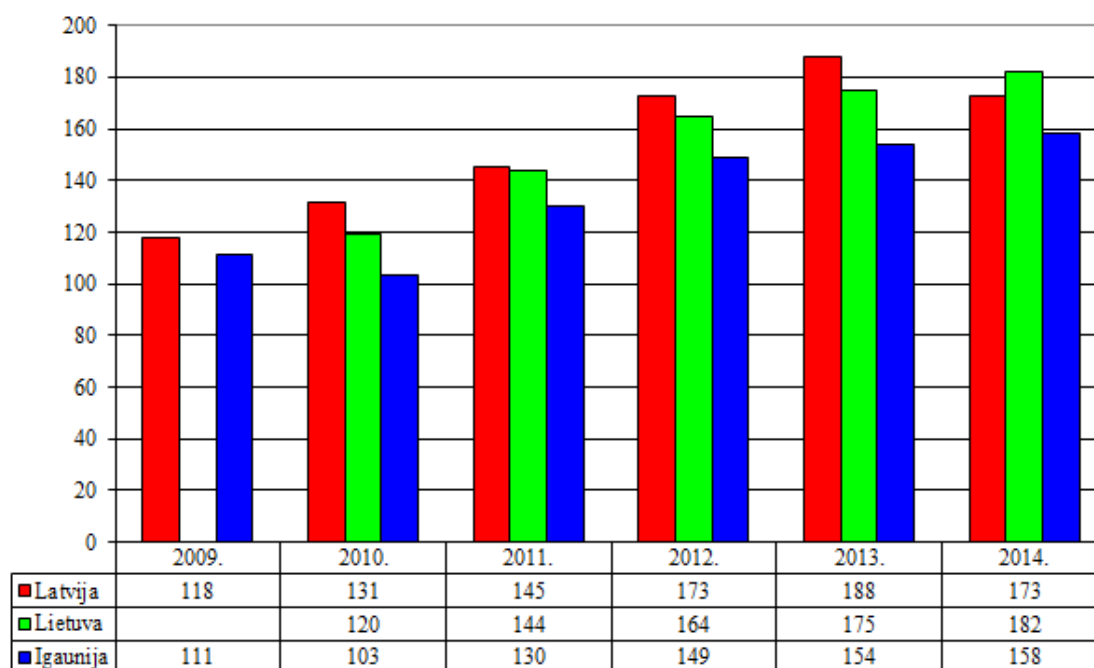
**3.2. att. Lopkopības izlaide Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā,
EURO uz 1 nosacīto mājlopu vienību**

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

4. Specifiskās izmaksas uz ražošanas vienību

Lai novērtētu ražošanas nozares ienesīgumu, jāvērtē ne tikai saražotās produkcijas vērtība, bet arī izmaksas. FADN analizē specifiskās izmaksas – tieši ar ražošanas nozari saistītās tiešās mainīgās izmaksas, kurās neiekļauj degvielas, tehnikas un darbaspēka izmaksas, jo tās ir grūti attiecināmas uz konkrētu ražošanas nozari.

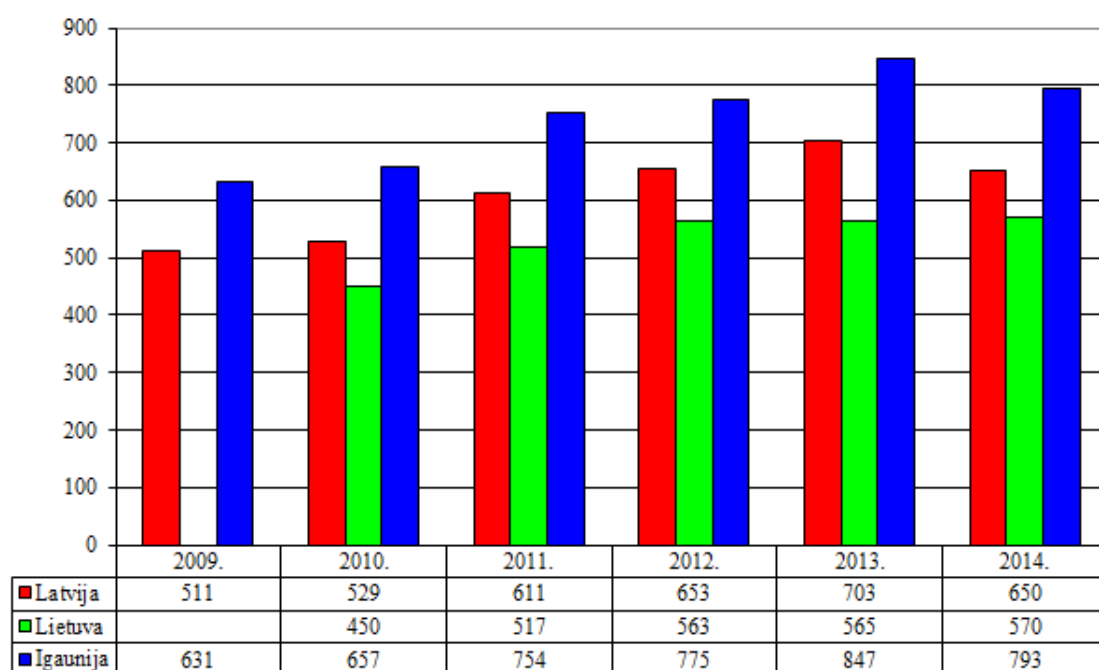
2014. gadā augkopības izmaksu pieaugums Lietuvā un Igaunijā bija attiecīgi par 4 un 3 procentiem, savukārt Latvijā augkopības izmaksas samazinājušās par 8 procentiem. Līdz 2013. gadam Baltijas valstīs visaugstākās augkopības specifiskās izmaksas uz 1 ha LIZ bija Latvijas saimniecībās, bet 2014. gadā – Lietuvas saimniecībās (**Error! Reference source not found.** attēls). Salīdzinot ar 2009. gadu, Latvijā izmaksas ir pieaugušas par 47, bet Igaunijā par 42 procentiem. Lietuvā specifiskās augkopības izmaksas uz 1 ha LIZ kopš 2010. gada ir pieaugušas par 52 procentiem.

**4.1. att. Specifiskās augkopības izmaksas Baltijas valstu saimniecībās
2009.–2014. gadā, EURO uz 1 ha LIZ**

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

Attiecībā uz lopkopības specifiskajām izmaksām (uz 1 nosacīto mājlopu vienību) analizējamā laika posmā visaugstākās izmaksas bija Igaunijas saimniecībās (**Error! Reference source not found.** attēls). Kopš 2010. gada Latvijā, Lietuvā un Igaunijā izmaksas ir pieaugušas par attiecīgi 23, 27 un 21 procentiem. 2014. gadā specifisko lopkopības izmaksu līmenis uz 1 nosacīto mājlopu vienību Latvijā bija 82 %, bet Lietuvas – 72 % apmērā no Igaunijas izmaksām.

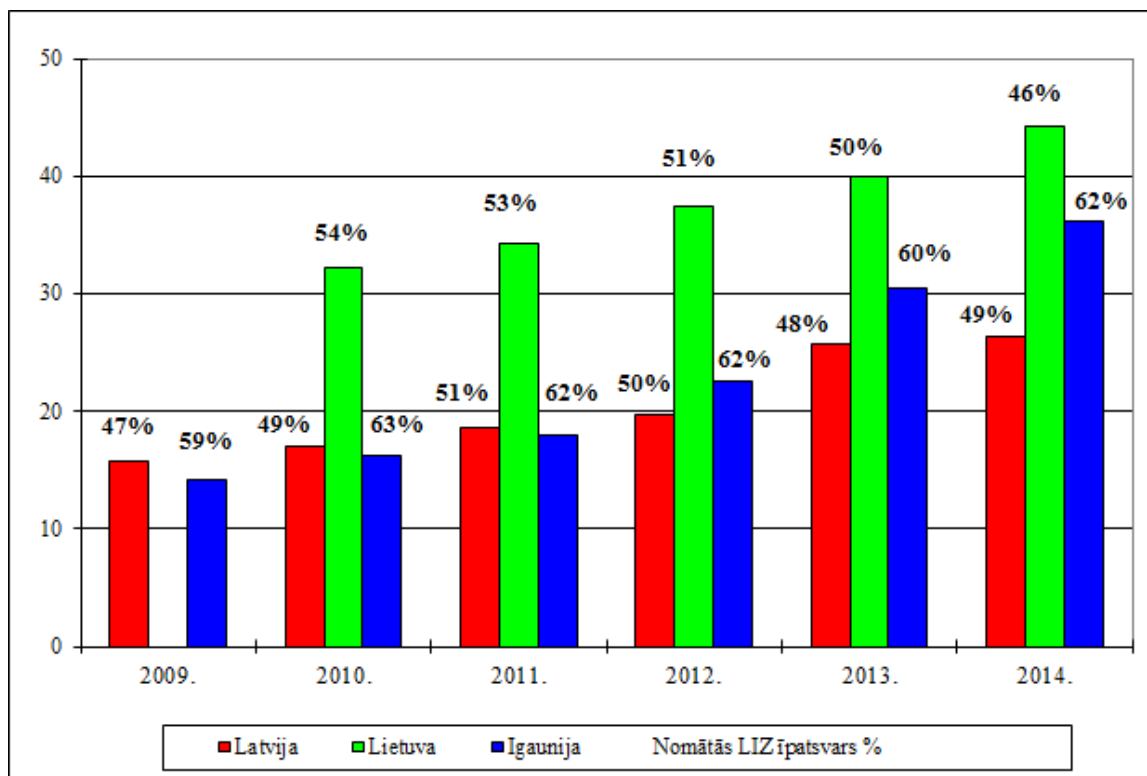

**4.2. att. Specifiskās lopkopības izmaksas Baltijas valstu saimniecībās
2009.–2014. gadā, EURO uz 1 nosacīto mājlopu vienību**

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

5. Nomas maksa un nomātās LIZ īpatsvars kopējā LIZ

Igaunijā zemes nomas maksa bija zemākā visās Baltijas valstīs līdz 2011. gadam, pēc tam viszemākā nomas maksa bija Latvijas saimniecībās. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, 2014. gadā visstraujākais kāpums 19 % apmērā bijis Igaunijā, Lietuvā par 11 %, bet Latvijā tikai par 2 % (**Error! Reference source not found.** attēls). Lietuvā nomas maksa konsekventi bija ievērojami lielāka nekā pārējās Baltijas valstīs, pārsniedzot Igaunijas nomas maksu par 22 % un Latvijas par 68 %. Nomātās LIZ īpatsvars 2014. gadā ir samazinājies tikai Lietuvā par 4 procentpunktiem, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, Latvijā un Igaunijā nomātās LIZ īpatsvars palielinājies attiecīgi par 1 un 2 procentpunktiem.

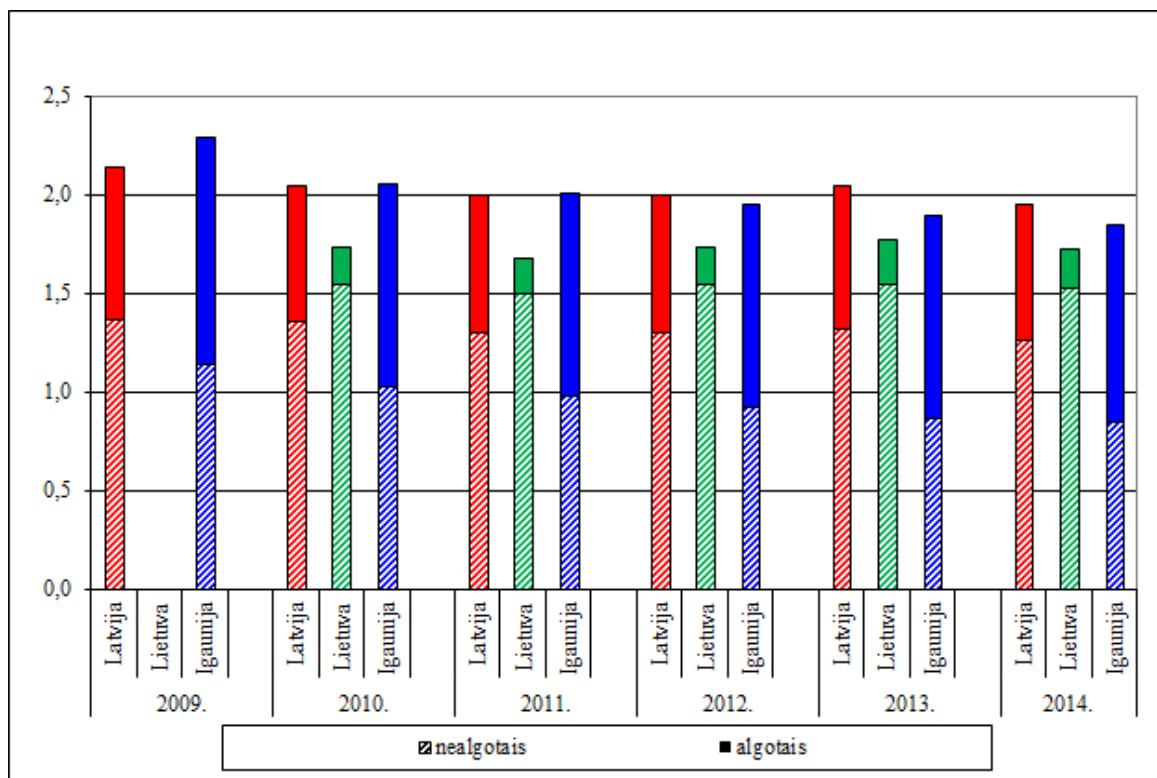

5.1. att. Nomas maksa (EURO par ha) un nomātās LIZ īpatsvars kopējā LIZ Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

6. Algotā un nealgotā darbaspēka ieguldījums

Baltijas valstīs ar lielu kopējā darbaspēka ieguldījumu kopš 2011. gada izceļas Latvijas saimniecības (**Error! Reference source not found.** attēls). Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, 2014. gadā Latvijā, Lietuvā un Igaunijā kopējā darbaspēka ieguldījums ir nedaudz samazinājies, attiecīgi par 5, 2 un 3 procentiem. Algotā darbaspēka ieguldījums pārskata periodā Latvijā svārstās 34-36 % robežās, Igaunijā - 50–54 %, bet Lietuvā - 11–12 % robežās.

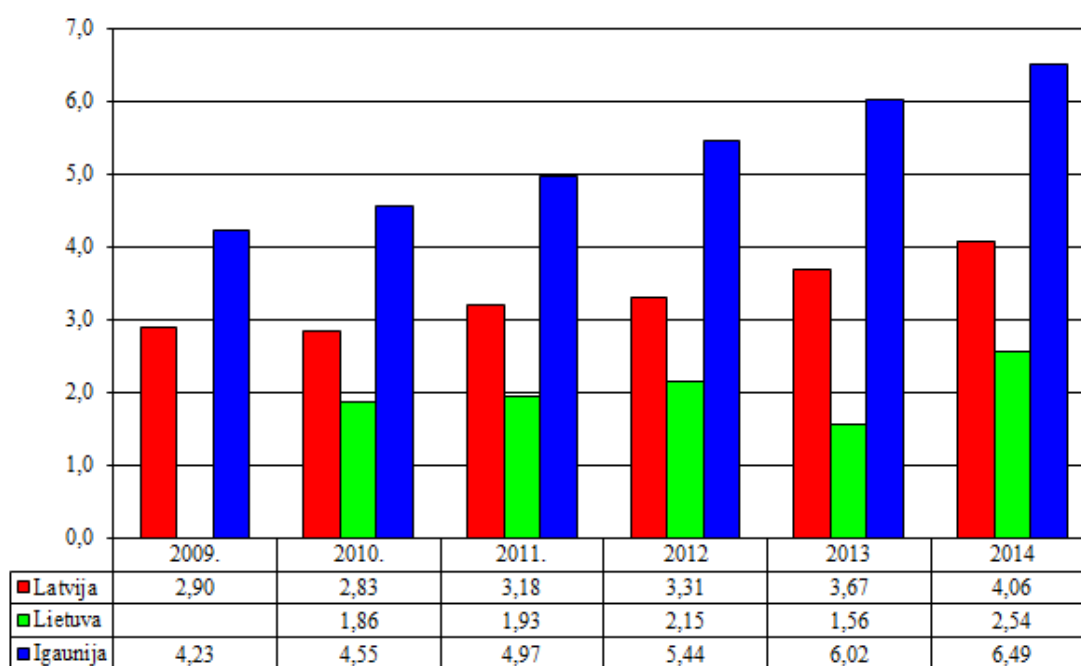

6.1. att. Algotā un nealgotā darbaspēka ieguldījums Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā (darbaspēka vienības)

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

7. Algotā darbaspēka izmaksas

Igaunijas un Latvijas lauku saimniecībās 2009. - 2014. gados bija vērojams algotā darbaspēka izmaksu nepārtraukts pieaugums. Lietuvā 2013. gadā bija algotā darbaspēka izmaksu samazinājums par 27 %, sasniedzot zemāko līmeni pārskata periodā – 1,56 eiro par stundu (**Error! Reference source not found..** attēls), bet 2014. gadā šīs izmaksas atkal pieauga, sasniedzot 2,54 eiro par stundu. Lietuvā konsekventi bija zemākās darbaspēka izmaksas, savukārt Igaunijā - visaugstākās starp Baltijas valstīm. Salīdzinot ar analizējamā perioda sākumu, 2014. gadā Latvijas lauku saimniecībās algotā darbaspēka izmaksas pieauga par 40 %, bet Igaunijā par 53 %, sasniedzot attiecīgi 4,06 eiro un 6,49 eiro par stundu. Laika gaitā starpība starp izmaksām Latvijā un Igaunijā tikai pieauga: 2009. gadā algotā darbaspēka izmaksas Latvijā veidoja 68 %, bet 2014. gadā tikai 63 % no izmaksām Igaunijā. Savukārt Lietuvas lauku saimniecībās šīs izmaksas 2010. gadā bija 41 %, bet 2014. gadā nokritās līdz 39 % no Igaunijas rādītāja. Tajā pašā laikā nedrīkst aizmirst, ka aprēķiniem tika izmantoti dati vienīgi par Lietuvas zemnieku saimniecībām, kurās atalgojums tradicionāli ir nedaudz zemāks nekā kapitālsabiedrībās.

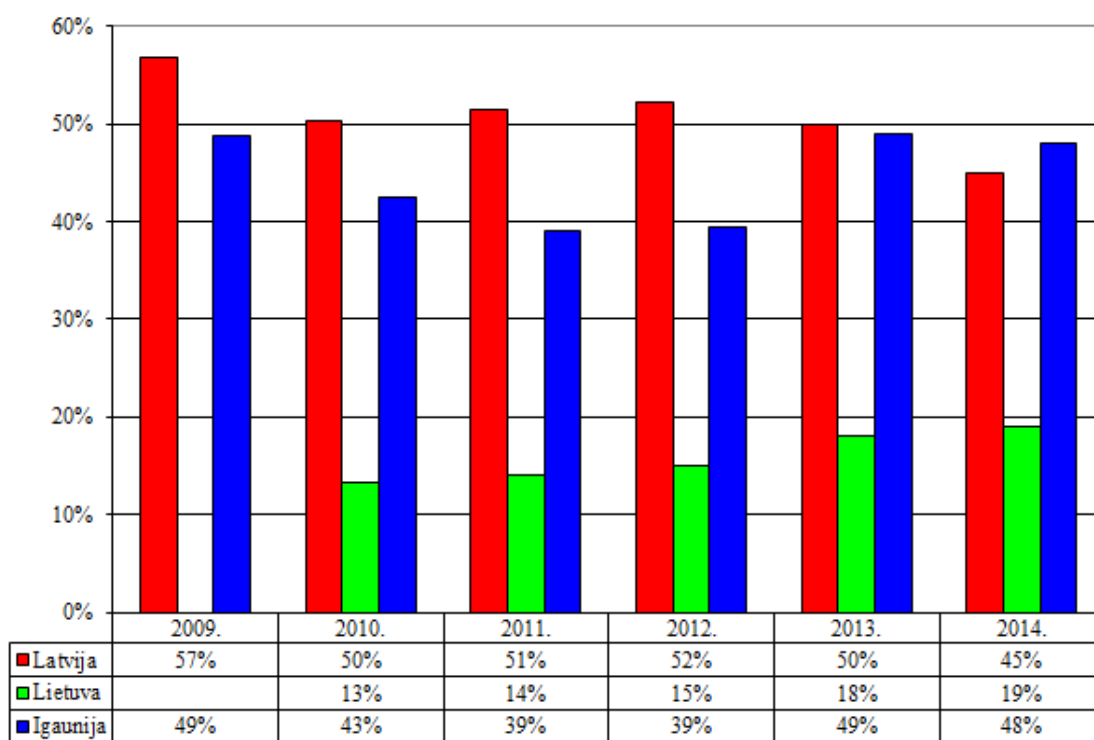
**7.1. att. Algotā darbaspēka izmaksas Baltijas valstu saimniecībās
2009.–2014. gadā, EURO par stundu⁵**

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

8. Saistību un pašu kapitāla attiecība

Aizņemtā un pašu kapitāla attiecība ir viens no visplašāk izplatītiem finanšu pārskatu analīzes koeficientiem, kuru ekonomiski attīstītajās valstīs mēdz dēvēt par liveridža (angļu *leverage*) rādītāju. Tas raksturo aizņēmēja finanšu risku un parāda, cik liela ir saistību daļa, rēķinot uz pašu kapitāla 1 naudas vienību. Baltijas valstīs vislielāko finanšu risku iepriekšējos gados uzņēmās Latvijas lauku saimniecības, kuru saistības pārsniedza pusi no pašu kapitāla, bet 2014. gadā lielākās saistības bija Igaunijas saimniecībām. Savukārt vispiesardzīgāko darbības finansēšanas stratēģiju realizēja Lietuvas zemnieki, kuru pārvaldītajās saimniecībās saistības veidoja nedaudz mazāk par piekto daļu no pašu kapitāla. 2014. gadā šis rādītājs Latvijā ir samazinājies par 5 procentpunktiem, bet Igaunijā par 1 procentpunktu (1.15. attēls). Lietuvā, salīdzinot ar 2013. gadu, šis koeficients ir palielinājies attiecīgi par 1 procentpunktu.

⁵ Aprēķiniem tika izmantots FADN noteiktais nacionālās valūtas un EUR maiņas kurss. *Latvijā*: 2008. g. – 0,702625, 2009. g. – 0,7057; 2010. g. – 0,7087; 2011. g. – 0,706233; 2012. g. – 0,706233; 2013. g. – 0,702804 lati par 1 EURO. *Lietuvā* 2010. – 2014. g. - 3,4528 liti par 1 EURO.

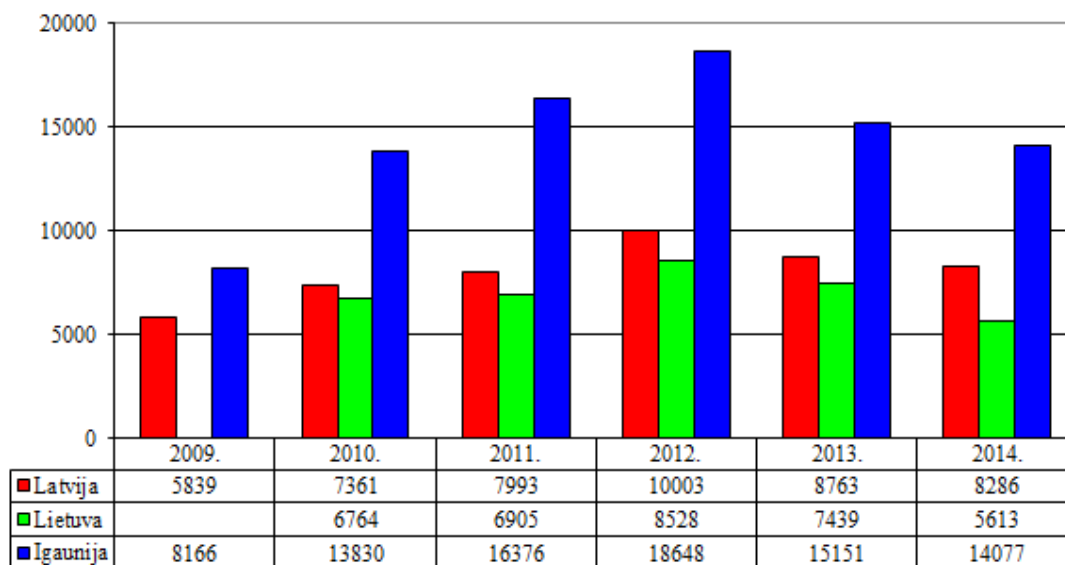

**8.1. att. Saistību un pašu kapitāla attiecība Baltijas valstu saimniecībās
2009.–2014. gadā**

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

9. Neto pievienotā vērtība

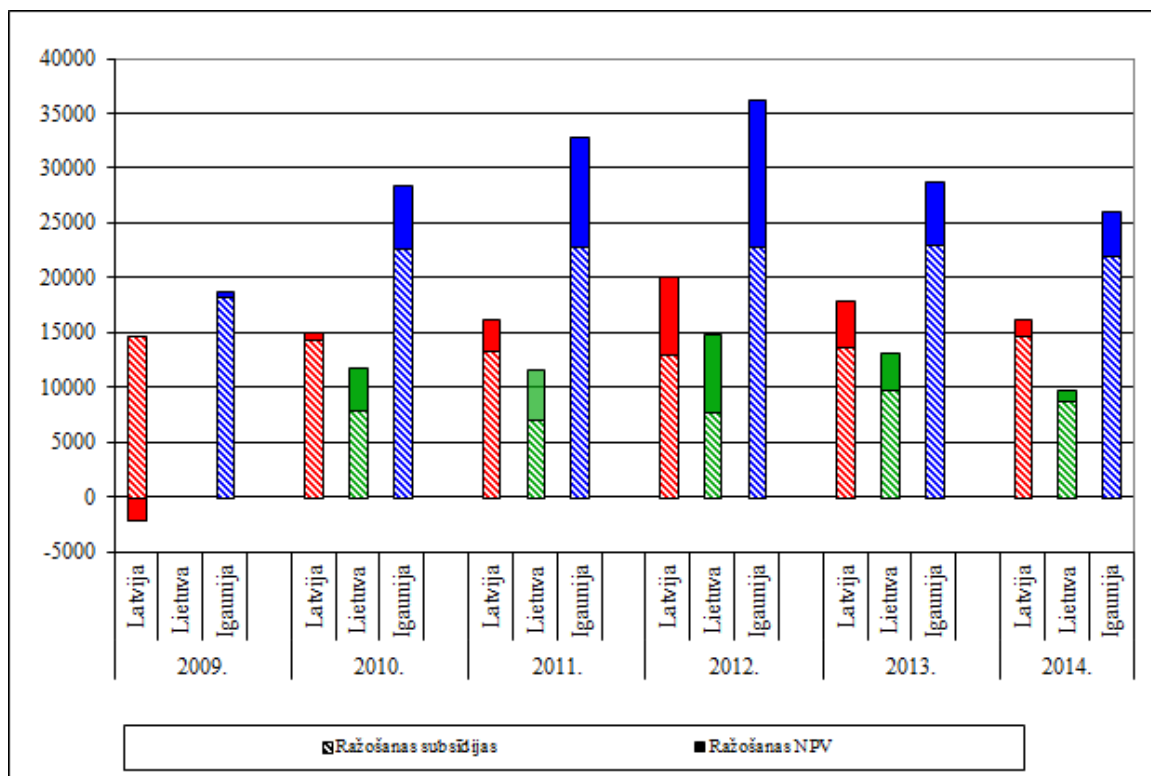
Saimniecību darbības rezultātus vērtēsim pēc neto pievienotās vērtības uz darbaspēka vienību. Visās Baltijas valstīs 2012. gadā tika sasniegta augstākā neto pievienotā vērtība uz darbaspēku vienību pēdējo 6 gadu laikā, bet turpmākos gados visās valstīs vērojams kritums (**Error! Reference source not found.** attēls). Salīdzinot ar 2012. gadu, vismazākais rādītāja samazinājums ir bijis Latvijā – par 17, Igaunijā par 25, bet Lietuvā visvairāk – par 34 procentiem. Kopumā Igaunijā neto pievienotā vērtība uz darbaspēku vienību ir visaugstākā, 2014. gadā Latvijas lauku saimniecību radītā neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību bija tikai 59 % apmērā no Igaunijas līmeņa. Lietuvā neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību ir viszemākā, 2014. gadā tā sasniedza tikai 40 % no Igaunijas saimniecību radītās neto pievienotās vērtības, kas ir par 9 procentpunktiem mazāk nekā iepriekšējā gadā.

9.1. att. Neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību Baltijas valstu saimniecībās 2009.–2014. gadā, EURO

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

Neto pievienotās vērtības analīze ir nepilnīga, ja netiek noskaidrots pašu lauku saimniecību ieguldījums šīs vērtības radīšanā – ražošanas pievienotā vērtība, kā arī valsts atbalsta loma (Error! Reference source not found.. attēls). Laika periodā no 2009. līdz 2014. gadam vislielākais ražošanas subsīdiu vidējais īpatsvars neto pievienotajā vērtībā bija vērojams Latvijā, kurai sekoja Lietuva un Igaunija. Latvijā 2014. gadā ražošanas subsīdiu īpatsvars bija palielinājies par 14 procentpunktiem, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, sasniedzot 91 % no neto pievienotās vērtības. Arī Igaunijā un Lietuvā 2014. gadā bijis subsīdiu īpatsvara pieaugums, attiecīgi par 5 procentpunktiem un 16 procentpunktiem. Baltijas valstīs viszemākais valsts atbalsta īpatsvars neto pievienotajā vērtībā bija 2012. gadā - Latvijā 64 %, Lietuvā 53 % un Igaunijā 63 %. Savukārt visaugstākais īpatsvars bija 2009. gadā, kad Latvijā ražošanas pievienotā vērtība bija negatīva (-2 195 eiro), kas nozīmē, ka lauku saimniecības spēja turpināt savu darbību tikai pateicoties saņemtajām ražošanas subsīdijām. Igaunijā šajā gadā lauku saimniecību radītās ražošanas pievienotās vērtības īpatsvars neto pievienotajā vērtībā bija kaut arī niecīgs – tikai 3 %, tomēr pozitīvs (543 eiro).

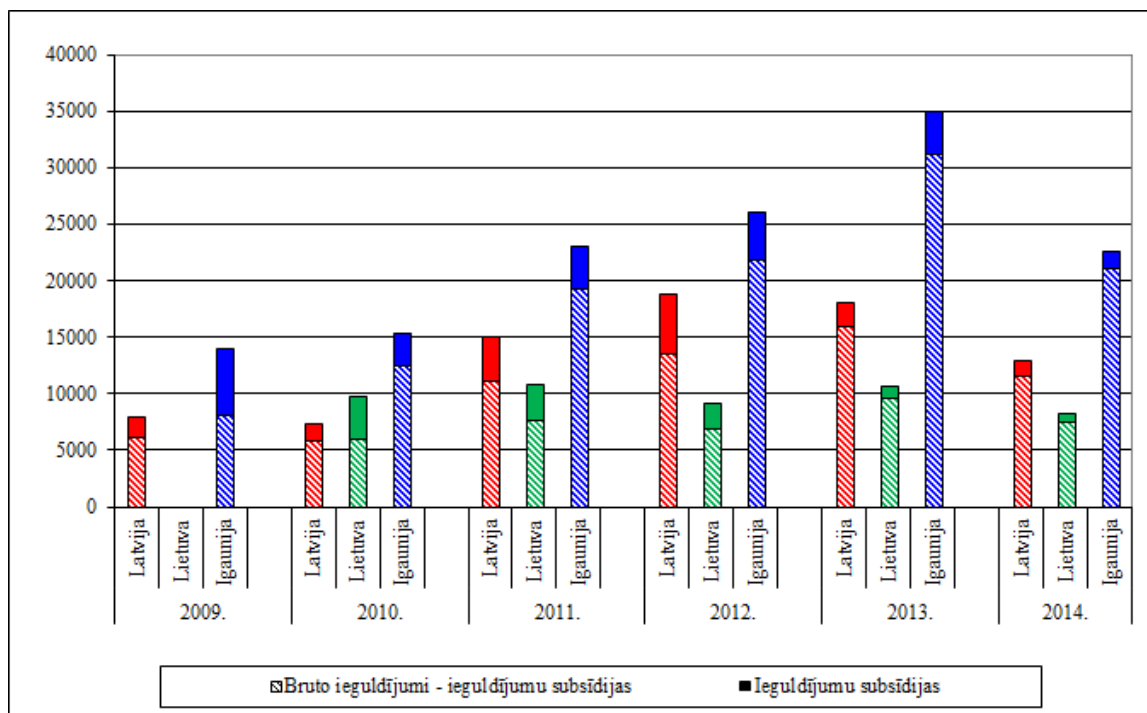
9.2. att. Ražošanas neto pievienotā vērtība un ražošanas subsīdijas uz darbaspēka vienību Baltijas valstu saimniecībās 2009.-2014. gadā, EURO

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

10. Saimniecību ieguldījumi

Saimniecību attīstības perspektīvas var novērtēt pēc veikto ilgtermiņa ieguldījumu apjoma, turklāt šim mērķim ir iespējams izmantot pašu līdzekļus, piesaistītos kredītus, kā arī pieejamo atbalstu – ieguldījumu subsīdijas. Ieguldījumu subsīdiu un investīciju attiecība parāda atbalsta līmeni saimniecību attīstībai.

Error! Reference source not found.. attēlā ir atspoguļota attiecība starp ieguldījumu subsīdijām (vienkrāsains laukums) un Baltijas valstu saimniecībās veiktajiem bruto ieguldījumiem (viss stabiņš), kurus veido iegādātie vai citā veidā iegūtie pamatlīdzekļi. Absolūtā izteiksmē vislielākās ieguldījumu subsīdijas 2014. gadā saņēma Igaunijas saimniecības (1 544 eiro), Latvijas saimniecības – 1 351 eiro, bet Lietuvas saimniecības – tikai 778 eiro. Lai gan bruto ieguldījumi Igaunijā visu analizējamo periodu ir bijuši visaugstākie, vislielākais ieguldījumu subsīdiu īpatsvars ir bijis Latvijas un Lietuvas saimniecībās sasniedzot attiecīgi 10 % un 9 % no bruto ieguldījumiem. Salīdzinājumā ar 2013. gadu šī attiecība ir samazinājusies, attiecīgi Latvijā un Lietuvā par 2 procentpunktiem, bet Igaunijā par 3 procentpunktiem. Visās Baltijas valstīs 2014. gadā ieguldījumu subsīdiu īpatsvars ir viszemākais analizējamā periodā.

10.1. att. Baltijas valstu saimniecību bruto ieguldījumi un ieguldījumu subsīdijas 2009.–2014. gadā, EURO

Avots: FADN nacionālo aģentūru Baltijas valstīs dati

KOPSAVILKUMS

1. SUDAT izlases kopu par 2014. gadu veido 1000 saimniecību. Izlases kopa nodrošina pietiekamu saimniecību pārstāvniecību pēc specializācijas un ekonomiskā lieluma, bet tā kā nav iespējams nodrošināt atbilstošu pārstāvniecību reģionālā griezumā, 2014. gadā rezultāti pa reģioniem netiek publicēti.
2. 2014. gadā vidēji saimniecības apsaimnieko 68,1 ha LIZ. Salīdzinot ar 2013. gadu, apsaimniekotās LIZ platības saimniecībās ir samazinājušās vidēji par 0,9 ha..
3. Gandrīz puse no saimniecību apsaimniekotās LIZ ir nomāta – 49 %: vislielākais šo platību īpatsvars ir ekonomiskā lieluma grupā virs 500 tūkstošiem eiro – 58 %, bet vismazākais ekonomiskā lieluma grupā no 4 līdz 15 tūkstošiem eiro – 34 %. Salīdzinot ar 2013. gadu, nomātās LIZ platības ir palielinājušās vidēji par 0,6 ha jeb 1,6 procentpunktiem.
4. Citiem saimniecības vidēji iznomā 1,7 ha LIZ - salīdzinot ar 2013. gadu samazinājums par 0,9 ha.
5. Neizmantotās LIZ platības 2014. gadā saimniecību ekonomiskā lieluma grupās ir 0,7 līdz 1,6 ha, salīdzinot ar 2013. gadu, tās ir samazinājušās vidēji par 0,1 ha.
6. Vidēji saimniecību ekonomiskais lielums uz LIZ platību 2014. gadā ir 572 eiro – pieaugums pret 2013. gadu 10 eiro.
7. Vidēji visās saimniecībās lielākās LIZ platības aizņem lopbarība un graudaugi – mazākajās saimniecībās dominē lopbarības platības, lielākajās graudaugi, no kuriem galvenā kultūra ir kvieši un mieži. Galvenās graudaugu kultūras saimniecībās ir kvieši - vidēji saimniecībās 63 % un mieži – 18 %.
8. 2014. gadā nav būtisku mājlopu skaita izmaiņu tendenču: joprojām samazinās cūku, bet turpina pieaugt sivēnu skaits, pieaug bišu saimju skaits, savukārt konsekvēti samazinās aitu un kazu skaits saimniecībās. Ganību mājlopu blīvums uz lopbarības platībām 2014. gadā vidēji saimniecībās ir saglabājies nemainīgs - 0,47 LLV/ha.
9. Zemākās ražas iegūst mazajās saimniecībās ar ekonomisko lielumu līdz 25 tūkst. eiro. Augstākā graudaugu un tehnisko kultūru ražība ir saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro - par 13 līdz 42 % augstāka nekā vidēji saimniecībās.
10. Graudaugu un rapša ražība 2009. un 2010. gadā būtiski samazinājās, toties 2012. gadā tika ievāktas rekordražas. 2013. gadā ražas samazinājās, bet 2014. gadā atkal pieauga – graudaugiem par 8 līdz 28 %. Miežu un auzu ražība sasniedza augstāko līmeni pārskata periodā – attiecīgi 3,4 un 2,5 tonnas no hektāra. Tikai rapša audzēšanai gads nebija veiksmīgs - ražība samazinājās par 18 %. Vidējais piena izslaukums saimniecībās ik gadus ir pieaudzis par 3-4 % un 2014. gadā pirmo reizi pārsniedza 6 tonnas no govīm.
11. Pēdējos sešos gados vidēji saimniecībā ieņēmumu struktūrā dominē augkopības produkcija, kuras daļa vislielākā bija 2012. gadā. Pēdējos divos gados augkopības īpatsvars ir samazinājies līdz 39,6 % 2014. gadā. Lopkopības produkcijas daļa vismazākā bija 2009. gadā (27,6 %) un 2012. gadā (27,8 %), bet 2014. gadā tā ir 29,4 %, kas ir samazinājums par 0,7 procentpunktiem salīdzinājumā ar 2013. gadu. Atbalsta maksājumu īpatsvars kopš 2009. gada ir samazinājies un 2014. gadā kopējos ieņēmumos sasniedz 21,9 %.

12. Saimniecības ieņēmumu struktūrā atbalsta maksājumiem vislielākā daļa ir abās mazo saimniecību grupās līdz 25 tūkst. eiro (31 % un 32 %), bet vismazākā daļa ir lielāko saimniecību grupā virs 500 tūkst. eiro (15 %).

13. Vidēji saimniecībās neto apgrozījums veido 81 %, pārējie ieņēmumi 2 %, saimniecībā izlietotās produkcijas daļa ir 14 %, bet mājsaimniecībā patērētais – 2 % no saražotās produkcijas vērtības. Pieaugot saimniecību ekonomiskajam lielumam, neto apgrozījuma īpatsvars palielinās, savukārt saimniecībā patērētās produkcijas īpatsvars samazinās. Līdzīgi samazinās personīgajam patēriņam izlietotās produkcijas vērtības īpatsvars, kas vislielāko saimniecību grupās irniecīgs.

14. Atbalsta maksājumu struktūrā vidēji saimniecībās vislielākais īpatsvars ir vienotajam platību maksājumam (35,5 %) un atbalsta maksājumiem lopkopībai (22,4 %). Tālāk seko maksājumi par darbību mazāk labvēlīgos apvidos (12,5 %), atbalsts bioloģiskās lauksaimniecības attīstībai (9,3 %), ieguldījumu subsīdijas (8,4 %) un atbalsts augkopībai (7,7 %).

15. Kopējais atbalsta apjoms, ieskaitot ieguldījumu subsīdijas, vislielākais vidēji uz saimniecību ir cūkkopības un putnkopības saimniecībās - 65 001 EUR, bet vismazākais dārzenkopības saimniecībās – 169 EUR. Vislielākās ieguldījumu subsīdijas vidēji uz saimniecību ir cūkkopības un putnkopības saimniecībās – 5 355 EUR.

16. Nevienā saimniecību grupā bruto segums bez atbalsta maksājumiem nenosedz visas ražošanas izmaksas, izmaksas nealgotajam darbaspēkam, ieguldītajam kapitālam, un saimniecībām veidotos peļņa. Bruto segums kopā ar atbalsta maksājumiem nosedz ražošanas izmaksas un pierēķinātās izmaksas grupās virs 50 tūkst. eiro un šajās grupās ir vērojama neliela peļņa. Vismazāko saimniecību grupā no 4 līdz 15 tūkst. eiro netiek apmaksāts pat nealgotais darbaspēks, nerunājot par ieguldītā kapitāla apmaksu un peļņu.

17. Kopā ar atbalsta maksājumiem neliela peļņa veidojas tikai ganību mājlopu audzēšanas saimniecībās. Cūkkopības un putnkopības saimniecībās kopā ar atbalsta maksājumiem peļņas nav, bet nav arī zaudējumu. Dārzenkopības saimniecībās vidēji gan bruto segums, gan izmaksas ir vismaz 3 reizes lielākas nekā citu specializāciju saimniecībām. Bruto segums nosedz grāmatvedībā uzskaitītās izmaksas, kā arī pierēķinātās izmaksas nealgotajam darbaspēkam un izmaksas ieguldītajam kapitālam. Tā kā atbalsta maksājumi ir niecīgi, tad dārzenkopības saimniecībās peļņa neveidojas. Vidēji jauktas lopkopības saimniecībās grāmatvedībā uzskaitītās izmaksas ir viszemākās, bet lielo nealgotā darbaspēka izmaksu dēļ, tām ir vislielākie zaudējumi.

18. 2014. gadā NPV uz darbaspēka vienību vidēji ir samazinājusies par 5 %, vislielākais samazinājums – par 23 % ir saimniecībās ar ekonomisko lielumu virs 500 tūkst. eiro. Neliels NPV uz darbaspēka vienību pieaugums bijis saimniecībās ar ekonomisko lielumu no 15 līdz 100 tūkst. eiro. Visaugstākā neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību pēc saimniecību specializācijas virziena - cūkkopības un putnkopības saimniecībās 20 796 eiro. Salīdzinot ar 2013. gadu, NPV uz darbaspēka vienību pieaugusi tikai piena lopkopības (par 15 %), dārzenkopības par 10 %) un jauktas specializācijas (par 3 %) saimniecībās.

19. Likviditāte 2014. gadā palikusi iepriekšējā gada līmenī – 2,7. Vidējais saistību īpatsvars bilanci samazinājies par 2 procentpunktiem, bet īstermiņa saistību īpatsvars samazinājies par 0,2 procentpunktiem, salīdzinot ar 2013. gadu

20. Neto ieguldījumu vērtība⁶ 2014. gadā ir samazinājusies salīdzinot ar 2013. gadu. Vidēji saimniecībās 2014. gadā neto ieguldījuma vērtība ir EUR 4 430. Negatīvs rādītājs pēc ekonomiskā lieluma ir grupā no 4 līdz 15 tūkst. eiro un grupā no 25 līdz 50 tūkst. eiro, pēc specializācijas virziena negatīva neto ieguldījumu vērtība ir dārzenkopības specializācijas un jauktas augkopības specializācijas saimniecībās, visās pārējās grupās tā ir pozitīva.

21. Vidēji saimniecības ieguldījumos 2014. gadā ir izlietojušas vairāk, nekā pieļauj pašu līdzekļi. Pēc ekonomiskā lieluma pašu līdzekļus tiek pārsniegti grupā no 4 līdz 15 tūkst. eiro un grupā virs 500 tūkst. eiro, visās pārējās grupās tie netiek pārsniegti. Pēc saimniecību specializācijas virziena, pašu līdzekļi netiek pārsniegti, dārzenkopības specializācijas, ganību mājlopu audzēšanas specializācijas saimniecībās, visās pārējās grupās tie tiek pārsniegti.

22. Graudaugu ražas 2014. gadā Baltijas valstīs pieauga, izņemot kviešus Latvijā, kuru ražība palika iepriekšējā gada līmenī, un auzas Igaunijā, kuru raža nedaudz samazinājās. 2014. gadā Igaunijā un Lietuvā bija vērojams neliels kartupeļu ražas samazinājums, turpretī Latvijā – pieaugums. Pēdējos divos gados kartupeļu ražas Baltijas valstīs sāk izlīdzināties, Latvijā un Lietuvā tās ir par 10 % zemākas nekā Igaunijā.

23. Visus gadus Igaunijas saimniecībās piena izslaukums bija ievērojami augstāks nekā Latvijā un Lietuvā, turklāt tas nepārtraukti pieauga, sasniedzot 8 071 kg no govīm 2014. gadā. Arī Latvijā piena izslaukums pieaug par 3-4 % gadā, 2014. gadā sasniedzot 6 043 kg no govīm, kas sastāda 75% no Igaunijas piena izslaukuma. Lietuvā 2014. gadā novērojams neliels piena izslaukuma palielinājums - par 69 kg no govīm.

24. Analizējot kopējās produkcijas izlaides un tā ražošanas izmaksu attiecību, augstākā efektivitāte bija Lietuvas lauku saimniecībās, kur līdz 2013. gadam produkcijas izlaide pārsniedza izmaksas par 4 līdz 20 procentpunktiem, bet 2014. gadā pirmo reizi izmaksas pārsniedza produkcijas izlaidi. Arī Latvijā un Igaunijā šie rādītāji 2014. gadā ir samazinājušies, nokrītot attiecīgi līdz 0,91 un 0,87.

25. 2014. gadā augkopības izmaksu pieaugums bijis Igaunijā par 3, Lietuvā par 4 procentiem, bet Latvijā augkopības specifiskās izmaksas samazinājās par 8 procentiem. Līdz 2013. gadam Baltijas valstīs visaugstākās augkopības specifiskās izmaksas uz 1 ha LIZ bija Latvijas saimniecībās, bet 2014. gadā – Lietuvas saimniecībās.

26. Visaugstākās lopkopības specifiskās izmaksas (uz 1 nosacīto mājlopu vienību) jau tradicionāli bija Igaunijas saimniecībās. 2014. gadā specifisko lopkopības izmaksu līmenis uz 1 nosacīto mājlopu vienību Latvijā bija 82 %, bet Lietuvas – 72 % apmērā no Igaunijas izmaksām.

27. Kopš 2012. gada viszemākā nomas maksa bija Latvijas saimniecībās. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, 2014. gadā visstraujākais kāpums 19 % apmērā bijis Igaunijā, Lietuvā par 11 %, bet Latvijā tikai par 2 %. Nomātās LIZ īpatsvars 2014. gadā ir samazinājies tikai Lietuvā par 4 procentpunktiem, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, Latvijā un Igaunijā nomātās LIZ īpatsvars palielinājies attiecīgi par 1 un 2 procentpunktiem.

28. Baltijas valstīs ar lielu kopējā darbaspēka ieguldījumu kopš 2011. gada izceļas Latvijas saimniecības. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, 2014. gadā Latvijā, Lietuvā un Igaunijā kopējā darbaspēka ieguldījums ir nedaudz samazinājies, attiecīgi par 5, 2 un 3

⁶ Iegādātie pamatlīdzekļi mīnus pārskata gadā aprēķinātais nolietojums

procentiem. Algotā darbaspēka ieguldījums pārskata periodā Latvijā svārstās 34-36 % robežās, Igaunijā - 50 – 54 % , bet Lietuvā -11 – 12 % robežās.

29.Lietuvā konsekventi bija zemākās darbaspēka izmaksas, savukārt Igaunijā - visaugstākās starp Baltijas valstīm. 2014. gadā Latvijas lauku saimniecībās algotā darbaspēka izmaksas pieauga par 40 %, bet Igaunijā par 53 %, sasniedzot attiecīgi 4,06 eiro un 6,49 eiro par stundu. Laika gaitā starpība starp izmaksām Latvijā un Igaunijā tikai pieauga: 2009. gadā algotā darbaspēka izmaksas Latvijā veidoja 68 %, bet 2014. gadā tikai 63 % no izmaksām Igaunijā.

30.Baltijas valstīs vislielāko finanšu risku iepriekšējos gados uzņēmās Latvijas lauku saimniecības, kuru saistības pārsniedza pusi no pašu kapitāla, bet 2014. gadā lielākās saistības bija Igaunijas saimniecībām. Savukārt vispiesardzīgāko darbības finansēšanas stratēģiju realizēja Lietuvas zemnieki, kuru pārvaldītajās saimniecībās saistības veidoja nedaudz mazāk par piekto daļu no pašu kapitāla. 2014. gadā šis rādītājs Latvijā ir samazinājies par 5 procentpunktiem, bet Igaunijā par 1 procentpunktu. Lietuvā, salīdzinot ar 2013. gadu, šis koeficients ir palielinājies attiecīgi par 1 procentpunktu.

31. Visās Baltijas valstīs 2014. gadā tika vērojams neto pievienotās vērtības uz darbaspēka vienību kritums, salīdzinot ar 2013. gadu. Kopumā Igaunijā neto pievienotā vērtība uz darbaspēku vienību ir visaugstākā, 2014. gadā Latvijas lauku saimniecību radītā neto pievienotā vērtība uz darbaspēka vienību bija tikai 59 % apmērā, bet Lietuvas - tikai 40 % apmērā no Igaunijas saimniecību radītās neto pievienotās vērtības.

32.Laika periodā no 2009. līdz 2014. gadam vislielākais ražošanas subsīdiu vidējais īpatsvars neto pievienotajā vērtībā bija vērojams Latvijā, kurai sekoja Lietuva un Igaunija. Latvijā 2014. gadā ražošanas subsīdiu īpatsvars bija palielinājies par 14 procentpunktiem, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, sasniedzot 91 % no neto pievienotās vērtības. Arī Igaunijā un Lietuvā 2014. gadā bijis subsīdiu īpatsvara pieaugums, attiecīgi par 5 procentpunktiem un 16 procentpunktiem.

33.Absolūtā izteiksmē vislielākās ieguldījumu subsīdijas 2014. gadā saņēma Igaunijas saimniecības (1 544 eiro), Latvijas saimniecības – 1 351 eiro, bet Lietuvas saimniecības – tikai 778 eiro. Lai gan bruto ieguldījumi Igaunijā visu analizējamo periodu ir bijuši visaugstākie, vislielākais ieguldījumu subsīdiu īpatsvars ir bijis Latvijas un Lietuvas saimniecībās sasniedzot attiecīgi 10 % un 9 % no bruto ieguldījumiem Visās Baltijas valstīs 2014. gadā ieguldījumu subsīdiu īpatsvars ir viszemākais analizējamā periodā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Communities legislation in force. Commission of the European Communities.:
Regulation (EC) No 1217/2009 setting up a network for the collection of accountancy data of the incomes and business operation of agricultural holdings in the European Community;
Regulation (EEC) No 1915/83 on certain detailed implementing rules concerning the keeping of accounts for the purpose of determining the incomes of agricultural holdings;
Regulation (EU) No 1291/2009 concerning the selection of returning holdings for the purpose of determining incomes of agricultural holdings;
Regulation (EC) No 868/2008 on farm return to be used for determining the incomes of agricultural holdings and analysing the business operation of such holdings.
Regulation (EC) No 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.
2. Definition of Variables used in FADN standard results. Community Committee for Farm Accountancy Data network (FADN). RI/CC 882 Rev. 9, European Commission Directorate - General for Agriculture. 2011.
3. Farm accountancy Data Network (FADN). Fields of Survey, Community Farm Typology, Stratification, Clustering and Weighting System. European Commission Directorate General for Agriculture. 1996.
4. Farm accountancy Data Network. An A to Z of methodology. Commission of the European Communities. Brussels - Luxembourg, 1989.
5. Farm Return Data Definitions - Accounting year 2010. RI/CC 1256 Rev.7. Community Committee for Farm Accountancy Data Network, European Commission Directorate - General for Agriculture. 2011.
6. Valsts un ES atbalsts: <http://www.zm.gov.lv/?sadala=2>.
7. Lauku saimniecību struktūra Latvijā 2007. gada jūnijā. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. Rīga, 2008.
8. 2013. gada lauku saimniecību struktūras apsekojums. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/lauksaimnieciba-datubaze-30109.html>
9. Statistical Regions for the Central European Countries. Statistical Office of the European Communities. Version 1. November, 1997.
10. Brown Ben. Practical Accounting for Farm and Rural Business. Ipswich UK, 1991.
11. Frey T. L., Behrens R. H. Lending to Agricultural Enterprises. American Bankers Association, Boston, 1981.
12. Olson K. D. Farm Management. Principles and Strategies. Iowa State Press, Iowa, 2004.
13. Penson J. B., Klinefelter D. A., Lins D. A. Farm Investment and Financial Analysis. Prentice-Hall, New Jersey, 1982.
14. The Farm Accountancy Data Network public database
http://circa.europa.eu/Public/irc/agri/rica/library?l=/standard_results